

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Збірник тез доповідей НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**“Службово-бойова діяльність
Національної гвардії України:
сучасний стан, проблеми
та перспективи”**

Секція 4

**Актуальні проблеми морально-
психологічного забезпечення службово-
бойової діяльності**

(<http://nangu.edu.ua>)

2 квітня 2020 року

м. Харків

Оргкомітет конференції

Голова оргкомітету – перший заступник начальника Національної академії з навчально-методичної та наукової роботи генерал-майор **Морозов О.О.**

Відповідальний секретар оргкомітету:

науковий співробітник науково-організаційного відділу **Медвідь Ю.І.**
(057-739-26-68, 4-68)

Члени оргкомітету:

начальник науково-дослідного центру полковник **Приходько І.І.**;
начальник навчально-методичного центру полковник **Тробюк В.І.**;
начальник оперативно-тактичного факультету полковник **Павлов С.П.**;
начальник командно-штабного факультету полковник **Овчаренко В.В.**;
начальник факультету логістики полковник **Єманов В.В.**;
начальник гуманітарного факультету полковник **Іщенко С.О.**;
начальник Київського факультету полковник **Корнієнко Д.М.**;
начальник відділу по роботі з особовим складом полковник **Драган Ю.А.**;
начальник відділу родів військ та служб полковник **Деркач О.В.**;
начальник науково-організаційного відділу підполковник **Морозов І.Є.**

Адреса оргкомітету: 61001, м. Харків, майдан Захисників України, 3, Національна академія Національної гвардії України, науково-організаційний відділ.

Контактні телефони: 057-739-26-02, 057-739-26-68.

Електронна адреса: nov_nangu@ukr.net

Доповіді відтворені безпосередньо з авторських оригіналів. За достовірність представлених результатів відповідальність несуть автори

Секція № 4.

Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності

Керівник секції: доктор наук з державного управління, професор полковник **Белай С.В.**

Заступник керівника секції: кандидат педагогічних наук, доцент полковник **Рютін В.В.**

Секретар секції: кандидат педагогічних наук підполковник **Міршук О.Є.**

Тематика секції:

➤ напрями удосконалення нормативного і методичного забезпечення у галузі морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності, забезпечення громадської та державної безпеки силами Національної гвардії України;

➤ визначення пріоритетів наукової проблематики у галузі морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності військовослужбовців забезпечення громадської та державної безпеки силами Національної гвардії України, Збройних Сил України та співробітників МВС;

➤ використання результатів досліджень у галузі комунікативних стратегій в інтересах виконання службово-бойових завдань;

➤ морально-психологічне забезпечення службово-бойової діяльності, яке здійснюється в ході заходів бойової, мобілізаційної готовності, службово-бойової діяльності та бойових дій, навчання, профілактики правопорушень, протидії впливу негативних інформаційно-психологічних факторів на військовослужбовців та населення;

➤ психологічне забезпечення службово-бойової діяльності, яке здійснюється за напрямками: психологічна підготовка, психологічний супровід, психологічна допомога;

➤ гуманітарне забезпечення службово-бойової діяльності, яке здійснюється за напрямками: інформаційно-пропагандистське забезпечення, військово-соціальна робота, культурно-виховна та просвітницька робота;

➤ проблеми взаємодії військовослужбовців, забезпечення громадської та державної безпеки силами Національної гвардії України, Збройних Сил України та співробітників МВС з релігійними організаціями різних релігійних конфесій, течій та напрямів;

➤ проблематика управління конфліктами у військових колективах;

➤ комунікативний аспект діяльності військового командира.

УДК 32.019.5

Бабак С.А., кандидат військових наук, старший науковий співробітник, завідувач кафедри військової підготовки Харківського національного університету внутрішніх справ; **Ващенко В.І.**, оперуповноважений Слідчо Кримінальної поліції відділення поліції відділу поліції ГУ НП в Харківській області

МІСЦЕ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ В СУЧАСНОМУ СВІТОВОМУ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОМУ ПРОЦЕСІ

У сучасному світовому політичному процесі гібридну війну розглядають як цілеспрямований процес встановлення тотального контролю над сферою державного управління, де одну з вирішальних ролей відіграють інформаційні засоби, що і призводить до капітуляції збройних сил противника.

Найбільш сильний інформаційний вплив у світі сьогодні мають високо розвинуті індустріальні держави, решта країн можуть стати жертвами їхнього інформаційного впливу. Втрата власної незалежності та суверенітету для таких держав це лише справа часу. Під такою загрозою знаходиться сьогодні і Україна.

Історичний досвід війн та конфліктів показав, що будь-яка нова сфера діяльності людини перетворюється в сферу збройного протистояння, такою зброєю сьогодні стала інформація, де вплив на свідомість людини через Інтернет дуже високий, яка стала поштовхом до інформаційних війн одного з головних складників гібридної війни. Світ у своєму розвитку не стоїть на місці, технічний прогрес озброює сучасну людину не лише новими засобами виробництва, але й засобами знищення як самого себе, так і оточуючих.

Сьогодні будь-яка країна світу потребує створення ефективної системи державної протидії інформаційній війні. Не секрет, що більшість держав розглядають інформаційну війну як ефективний інструмент реалізації зовнішньої політики, яка дозволяє робити інтенсивний вплив на процеси всіх рівнів державного і суспільного устрою в будь-якому регіоні світу.

Проблеми в даній галузі можна пояснити невідповідністю між об'єктивною потребою у створенні суспільної системи захисту від негативного інформаційного впливу і низьким рівнем готовності сучасного суспільства чинити опір спробам маніпулювання свідомістю. В масовій свідомості громадян ще не сформувалось розуміння цієї загрози, яку несуть в собі сучасні комунікативні технології. Тому, сьогодні продовжує залишатись актуальним питання невідповідності темпів розвитку технологій інформаційної агресії і технологій психологічного захисту свідомості.

Інформатизація суспільства поступово призводить до багатьох незворотних

*Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення
службово-бойової діяльності*

процесів, які негативно впливають на суспільне життя, це насамперед знищення духовності людини, її свідомості, такий темп розвитку сучасності може призвести до деградації людей, до нездатності мислити, проявляти емоції.

Сьогодні науковці обіцяють нову наукову революцію, яка буде пов'язана з інформаційними технологіями. До неї необхідно готуватися уже сьогодні. Слід пам'ятати, що у сучасному світовому політико-правовому процесі першість належить не фінансовому потенціалу, у чому нас постійно намагаються переконати, а інтелектуальному. Доцільно нагадати, що за інтелектуальним потенціалом Україна займала перше місце у світі, і навіть в умовах сьогоднішнього, вітчизняні математики і програмісти залишають за собою провідні позиції у світі. Тому, консолідація українського суспільства навколо розвитку інтелектуального потенціалу це може бути серйозна запорука у створенні надійної системи безпеки держави у майбутньому.

Під час аналізу інформаційного протистояння, в якій перебуває сьогодні Україна, потрібно враховувати наступні елементи: по-перше, інформаційну війну, яку ведуть проти України потрібно аналізувати через призму подій, що склалася в державі та світі; по-друге, інформаційна війна проти України має велику кількість учасників, серед яких потрібно розглядати не лише Російську Федерацію, а і країни Західної Європи та світові міжнародні організації; по-третє, увагу необхідно звернути на два напрямки: внутрішній, де влада повинна досягти злагоди у вирішенні політичних проблем та зовнішній, де слід усунути протиріччя у стосунках з окремими державами та світовими міжнародними організаціями.

Україна повинна сьогодні розглядати інформаційну безпеку як пріоритет в системі національної безпеки, де слід розуміти, що без сучасної інформаційної політики у державі відсутнє майбутнє. Якщо ми вірно будемо розуміти всю важливість інформаційних проблем, то вже сьогодні в роботі з особовим складом повинні рухатися у напрямку їх подолання, адже інформаційна зброя здатна знищити найважливіше, що є у людини – її свідомість. Необхідно створювати механізми, які б змогли обмежити сферу дії насильства та розвивати серед військовослужбовців відчуття відповідальності за власні вчинки. Таким чином, гібридна війна — це цілеспрямований процес встановлення тотального контролю над сферою державного управління, де вирішальну роль відіграють інформаційні засоби; сьогодні інформація стала реальною зброєю, де ключове значення мають засоби масової інформації, інтернет-канали. Тому, для формування нового багатопольярного світового порядку держави-лідери роблять рішучі дії для прориву в інформаційній сфері.

УДК 159.9

Белай С.В., доктор наук з державного управління, професор, начальник кафедри військово-соціального та психологічного забезпечення оперативно-тактичного факультету Національної академії Національної гвардії України;
Керницький О.М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри військово-соціального та психологічного забезпечення оперативно-тактичного факультету Національної академії Національної гвардії України

**ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НГУ:
КОНЦЕПЦІЯ, ПОКАЗАННЯ, ДОСВІД**

Результати міжнародних досліджень у країнах, що пережили війну, засвідчують, що поширеність посттравматичних стресових розладів (ПТСР) серед осіб, які перебували в зоні бойових дій, зростає вдвічі і сягає показника 15 – 20 %.

У значної частини військовослужбовців військових формувань України, які постраждали в результаті агресії Росії, спостерігаються психогенні розлади. Ця проблема і на теперішній час вимагає оперативної оцінки, прогнозу розвитку розладів, проведення всіх можливих лікувальних і реабілітаційних заходів.

За концепцією експертів ВООЗ, реабілітація є системою заходів, спрямованих на швидке і максимально повне відновлення фізичного, психологічного та соціального статусу пацієнта з метою активної інтеграції пацієнта в суспільство з досягненням для нього можливої соціальної та економічної незалежності. Одним з першочергових завдань програм з охорони психічного здоров'я є впровадження комплексних, інтегрованих, ефективних систем охорони психічного здоров'я, в яких обов'язковими повинні бути такі елементи, як зміцнення здоров'я, профілактика, лікування та реабілітація, догляд і відновлення здоров'я.

За даними Державної служби України у справах ветеранів війни та учасників АТО (ООС), тільки станом на 10.01.2018 року реабілітаційні центри надали соціально-психологічну допомогу 10321 військовослужбовцю, які були демобілізовані після участі в АТО, та 10426 членам родин військовослужбовців Збройних Сил України. Санаторно-курортне лікування (кількість путівок) отримали 4429 військовослужбовців. Внаслідок участі в АТО отримали інвалідність 4538 осіб, які звільнилися з лав Збройних Сил. Пройшли соціально-психологічну адаптацію (перенавчання) 5564 ветеранів. При цьому показники реабілітації військовослужбовців, наприклад, які проходять військову службу за контрактом в Збройних Силах України, залишаються невисокими.

Показаннями до психологічної реабілітації військовослужбовців НГУ є поєднання таких психологічних ознак: зниження адаптаційних можливостей,

Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності

тривожні, песимістичні, депресивні або інші негативні результати, що виявляються під час проведення психологічного обстеження з використанням тестів; збільшення астенічних симптомів – відчуття утомленості, швидка стомлюваність, зниження когнітивних функцій і пам'яті, неуважність, фізична і психічна загальмованість, непродуктивна діяльність; прогресуюча інтравертація (замкнутість, бажання усамітнитись, обмеження кола спілкування з близькими товаришами, родичами), зниження інтересу до раніше значимих прив'язаностей, захоплень; невмотивована і невластива для військовослужбовця підвищена соціальна або інша активність (екстравертація) в період виконання завдань або після прибуття з району виконання завдань за призначенням у поєднанні з нестійким настроєм. Також враховується суб'єктивна оцінка самим військовослужбовцем погіршення самопочуття із вказівкою на зміну працездатності, тривогу, відчуття внутрішньої напруги, які з'явилися в період або безпосередньо після прибуття з району виконання завдань, при цьому зберігається позитивна установка на продовження служби в підрозділі після періоду відпочинку.

Фахівці з реабілітації Регіонального медичного центру армії США «Ландштуль», що проводили на базі Військово-медичного клінічного центру професійної патології особового складу Збройних Сил України у м. Ірпінь інструкторсько-методичні тренінги з питань реабілітації постраждалих учасників ООС, зазначають, що працюють шляхом залучення мультидисциплінарних команд. Такі команди складаються з лікаря-травматолога; невропатолога; терапевта, що має підготовку з питань фізичної і реабілітаційної медицини; інструктора з лікувальної фізкультури; медичної сестри з лікувальної фізкультури та психолога, використовують визначені стандарти і протоколи реабілітації.

Досвід проведення реабілітації та оздоровлення учасників АТО та ООС, які мають психоемоційні розлади, на власній лікувально-профілактичній базі в медичному центрі НГУ "Нові Санжари" за програмою декомпресії, засвідчив, що достатньо ефективними методиками показали себе арт-терапія – технологія лікування засобами образотворчого мистецтва – малюнком, графікою, живописом, скульптурою, з різними допоміжними технологіями – ігровою, пісочною, театральною, танцювально-руховою, музико-, казко-, фототерапією. За досвідом військових психологів, ранкова фізична зарядка з вправами синхрогімнастики на березі річки, фізіотерапевтичні процедури, творчі вправи – достатньо дієві способи перезавантаження. У групах учасники програми створюють фотоколажі та працюють з метафоричними картами. Публічні виступи з самопрезентацією, майстер-класи малювання рідким кольоровим тістом – такі формати арт-терапії суттєво допомагають гвардійцям відчути себе у безпеці, зняти тривогу та напруження, готуватись до повернення у родину та повсякдення життя.

УДК 159.9 : 35.088.7 : 351.746.1 (043.3)

Васильковський О.Т., старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України, підполковник;
Данильченко О.А., старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України, майор;
Квіткін П.В., кандидат філософських наук, професор, професор кафедри філософії Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ТА ЗБРОЙНИМИ СИЛАМИ УКРАЇНИ

Сучасна гібридна війна, підвищення ризиків здійснення терористичних актів, масові заходи та акції, що потребують забезпечення публічного порядку та безпеки вимагають запровадження нових, сучасних засобів та способів у діяльності Національної гвардії України як одного з основних суб'єктів протидії зазначеним явищам. У тому числі актуальним та необхідним у цих умовах є підвищення рівня ефективності взаємодії даного органу з правоохоронними органами та Збройними силами України, оскільки в теперішніх умовах проходить злиття правоохоронної функції та функції оборони держави, що передбачає виконання однакових та спільних завдань. Саме вирішення поставлених перед цими органами завдань із використанням сучасних методів взаємодії безумовно приведе до їх успішного виконання.

Взаємодія Національної гвардії України, правоохоронних органів та Збройних сил України, їх з'єднань, частин, підрозділів під час виконання службово-бойових завдань потребує негайного реформування, про що наголошено у «Концепції розвитку Національної гвардії на період до 2020 року», затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01 лютого 2017, у якій доводиться, що розвиток Національної гвардії України бачиться в якійсь організації взаємодії з іншими складовими сектору безпеки і оборони в умовах нових викликів та загроз.

Водночас існуюча система взаємодії Національної гвардії України і правоохоронних органів та Збройних сил України не відповідає новим європейським стандартам, що запроваджуються в Україні, саме тому сьогодні не забезпечується належний стан протидії злочинності, охорона публічного порядку, постійно поширюється загроза національній безпеці. Зазначені чинники обумовлюють необхідність удосконалення системи взаємодії Національної гвардії України і правоохоронних органів та Збройних сил України щодо посилення захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, прав і свобод громадян.

*Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення
службово-бойової діяльності*

У ході підготовки дослідження було використано праці таких учених у галузі адміністративного права та процесу: В. Авер'янова, Д. Бахраха, К. Бельського, Ю. Битяка, В. Гаращука, І. Голосніченка, Р. Калюжного, Т. Коломоєць, В. Колпакова, О. Кузьменко, А. Комзюка, О. Миколенко, С. Стеценка, В. Шкарупи, Х. Ярмакі та ін.

Окрім того, дослідження ґрунтується на працях, присвячених правовим аспектам взаємодії: Д. Заброди, Ю. Аллерова, Д. Горбача, А. Буличева тощо.

Однак, є актуальним і необхідним на підставі узагальнення теоретичного матеріалу, оцінки сучасних тенденцій адміністративно-правових засад взаємодії Національної гвардії України з правоохоронними органами та Збройними силами України, обґрунтувати на цій підставі способи вирішення завдань, поставлених у дослідженні.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в роботі висновки і пропозиції можуть бути використані у:

- нормотворчій діяльності Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності під час підготовки відповідних законопроектів та пояснювальних записок до законопроектів;
- науковій та науково-дослідній діяльності – під час підготовки проектів нормативно-правових актів, що сприятиме поліпшенню взаємодії Національної гвардії України з правоохоронними органами та Збройними силами України;
- правозастосовній діяльності – під час підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів щодо реформування системи Міністерства внутрішніх справ;
- навчальному процесі – під час проведення занять із навчальних дисциплін відповідно спрямування у закладах вищої освіти, курсів «Національна безпека», а також у навчально-методичних розробках, при проведенні круглих столів, семінарів, тренінгів тощо.

УДК 37.013.73

Васильченко Р.В., кандидат філософських наук, старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України, підполковник; **Гегечкорі О.В.**, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України; **Дятлова І.В.**, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

ПРІОРИТЕТИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНОЇ КУЛЬТУРИ

Сучасне суспільне життя перевантажене не тільки різними світоглядними орієнтирами, а дезорієнтирами, продукування яких посилюється у суспільстві

*Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення
службово-бойової діяльності*

ризик. Особливо актуальною ця проблема є для України, де плюралізм світоглядних пропозицій, який виник під натиском глобалізації, посилюється дискредитацією попереднього світогляду і його наслідків, деідеологізацією суспільства. Крім того, соціально-економічна криза, регіональне та соціальне розшарування посилюють світоглядну дезорієнтацію молодшої людини. Але те, як молода людина обирає і головне – що вона обирає, є важливою світоглядною проблемою, яка потребує філософсько-освітньої рефлексії.

Визначення освітніх пріоритетів формування світоглядної культури у суспільстві ризику доцільно розпочати із прояснення сенсу поняття «освітні пріоритети». Тут можна опертися на результати дослідження феномена соціальних пріоритетів, здійсненого О.Я. Надібською. вона запропонувала розуміння «соціального пріоритету як рушійної сили складної нелінійної соціальної системи, як рівнодіючої константи провідних цінностей, спрямованих на відтворення та розвиток суспільства» і розглянула систему пріоритетів як спрямовану за двома векторами: «перший скеровано в бік описання найбільш важливих для соціуму цінностей. другий – у бік осмислення простору відторгнення. перший прямо вказує на найважливіші пріоритети, яке суспільство намагається відтворити, а другий – на ті феномени, які суспільство вважає недоцільним реалізовувати через механізми відтворення.

Отже, освітні пріоритети можна визначити як множинно-композиційний проект розвитку освіти, що синтезує і упорядковує у нелінійній багатоаспектній класифікації найбільш соціально значущі напрями її розвитку із врахуванням бажаного майбутнього образу суспільства, який включає і бажаний образ освіти у ньому, і бажаний образ людини.

Множинно-композиційний характер цього проекту зумовлюється саме тим, що у ньому комплементарно і, водночас, нелінійно поєднуються запити розвитку суспільства, людини і самої освітньої системи, до того ж і усі ці запити є багатоаспектними і складно структурованими.

Виходячи із запропонованого визначення, виявлення освітніх пріоритетів у формуванні світоглядної культури у суспільстві ризику можна здійснювати на декількох взаємопов'язаних підставах. по-перше, виходячи із запитів цього суспільства щодо освіти. по-друге, враховуючи потреби реорганізації освіти у зв'язку із її переорієнтацію на формування світоглядної культури у добу глобалізації. причому, і у першому, і у другому випадках потреби людини будуть представлені як опосередковано, так і безпосередньо.

Щодо першого підходу, то він вже набув у філософії освіти достатнього опрацювання. вихідні системоутворюючі щодо визначення освітніх пріоритетів ідеї, покладені в основу діючої концепції освіти ХХІ століття, що розроблена комісією ЮНЕСКО. Тут, на підставі синтезу основних положень доповіді «Вчитись, щоб бути», підготовленої для ЮНЕСКО П. Друкером,

П. Фрейре і Е. Фором, і доповіді Римського клубу «Немає межі навчанню», що була підготовлена Д. Боткіним, М. Ельмандирою, М. Малійцем, визначено чотири стратегічні цілі освіти протягом усього життя: навчитися пізнавати, навчитися робити, навчитися жити разом, навчитися жити.

УДК 37.01

Васищев В.С., старший викладач кафедри військово-соціального та психологічного забезпечення оперативного-тактичного факультету Національної академії Національної гвардії України, підполковник

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ ВІЙСЬКОВОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ століття)» перед освітянами поставлено таке завдання: «Формування освіченої, творчої особистості і становлення її фізичного і морального здоров'я, забезпечення пріоритетності розвитку людини...». Це стратегічне завдання зумовлює необхідність забезпечення культурного і духовного розвитку курсантів вищих військових навчальних закладів, майбутніх офіцерів – наставників та педагогів своїх підлеглих. Сучасний офіцер, як педагог, має бути людиною культури і вселюдських цінностей, провідником ідей державотворення і демократичних змін, добросовісною та патріотично спрямованою.

Розкриваючи сутність феномену педагогічної культури офіцера необхідно, перш за все виходити з того, що це соціальне явище має пряме відношення до сфер культури і професійної діяльності офіцера як педагога. Таким чином, аналіз педагогічної культури офіцера передбачає розкриття діалектичному зв'язку цих соціальних сфер людського буття, що в свою чергу можливо на основі розгляду їх сутності.

Педагогічна культура – це складна соціально-психологічна освіта, що являє собою високу міру оволодіння військово-педагогічною теорією і практикою, передовим досвідом виховання і навчання військ, розвитку особистості офіцера як військового педагога.

Синтезуючи в собі різні елементи свідомості і діяльності, педагогічна культура містить в своїй основі світоглядну, етичну, професійну, інтелектуальну, емоційну, естетичну та фізичну сторони культури. У структурному плані педагогічна культура являє собою синтез психолого-педагогічних переконань і майстерності, загального розвитку і розвитку професійно-педагогічних якостей, педагогічної етики і прагнення до

Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності

самовдосконалення, системи багатогранних відносин, стилю діяльності і поведінки. Об'єднуючи ці взаємообумовлені компоненти особистості, педагогічна культура збагачує, розвиває кожний з них до рівня вищого порядку.

Підґрунтям педагогічної культури, її внутрішнім стержнем є світогляд офіцера. Зумовлене це тим, що світогляд людини визначає його помисли і почуття, етичні якості і громадянську відповідальність за результати свого труда.

Педагогічна культура офіцерів визначає їх професіоналізм. Глибоке знання загальних основ військової справи, особливостей службово-бойової діяльності Національної гвардії України, бойових властивостей і можливостей зброї і бойової техніки, що є в підрозділі, способів їх ефективного застосування дозволяє на заняттях створювати близьку до реальної картину сучасного бою і на цій основі якісно вирішувати задачі навчання і виховання підлеглих. При цьому важливо, щоб положення військової справи, що вивчаються перероблялися в свідомості, офіцера в інтересах військово-педагогічного процесу. Такій же переробці зазнає і відповідна практична діяльність, між теорією і практикою встановлюється своєрідний інтелектуальний і етичний зв'язок, який визначає практичну спрямованість навчання і виховання військовослужбовців.

Між основними компонентами педагогічної культури існують складні зв'язки і залежність, зумовлені психічними властивостями особистості офіцера і умовами, в яких він працює. Ось чому при спільності основних компонентів, педагогічна культура офіцера завжди індивідуальна та неповторна.

Оволодіння педагогічною культурою – процес складний і тривалий. Він починається на шкільній лаві і в сім'ї, продовжується під час навчання у вищому військовому навчальному закладі. Більш активно цей процес здійснюється в перші роки роботи на військово-педагогічному терні. Вдосконалення педагогічної культури відбувається протягом всього часу служби офіцера під час самостійного вивчення військової, спеціальної, педагогічної і методичної літератури, ознайомлення з результатами останніх досліджень в цих областях, передовим досвідом – джерелом нових знань, активним стимулятором творчості. Велику роль при цьому грає суспільна діяльність офіцера.

Як відомо, в будь-якій області вдосконаленню межі немає. Тим більше його немає і не може бути в педагогічній діяльності, яка всім своїм змістом спрямована в майбутнє. Природа педагогічної культури, її суть спонукають офіцера до безперервного руху уперед.

УДК 355.02

Ващенко І.В., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри військової підготовки Харківського національного університету внутрішніх справ;
Ващенко Є.І., слідчий слідчого відділу Новобаварського ГУ НП в Харківській області

ШЛЯХИ СТВОРЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОЇ МОДЕЛІ ВПЛИВУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ВОЄННУ ОРГАНІЗАЦІЮ (СЕКТОР БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ) ДЕРЖАВИ

Центральною проблемою цивільно-військових відносин залишається культура демократичного цивільного контролю над Воєнною організацією держави. Україні вдалося досягти певних успіхів в цій сфері протягом останніх років. Це стало можливим завдяки активним відносинам України з НАТО і пріоритетам, які Україна бачить у виконанні взятих на себе зобов'язань. Прийнято Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави»; опублікована «Біла книга» про оборонну політику України; в секторі безпеки і оборони засновані громадські ради, великого поширення набрав волонтерський рух, діяльність якого спрямована надати допомогу тим хто перебуває в складних життєвих обставинах; створена Робоча група Україна-НАТО з питань цивільного та демократичного контролю. Тому в певних політичних колах поширена думка про те, що в Україні вже встановлена система демократичного контролю над Воєнною організацією держави та істотних проблем в сфері цивільно-військових відносин не існує.

Однак, на думку багатьох експертів, процес створення збалансованої моделі цивільно-військових відносин ще далекий до завершення. Можна вказати на ряд чинників на користь цього твердження:

По-перше, швидкість і масштаб впровадження механізмів громадського контролю, які спостерігаються в Міністерстві оборони, не відповідають іншим частинам сектору безпеки. Серед можливих варіантів удосконалення парламентського контролю в цій сфері вважається за доцільне створення комітету Верховної Ради України з необхідними контролюючими повноваженнями.

По-друге, в українському суспільстві існують обґрунтовані сумніви в тому, що цивільні особи є компетентними фахівцями і добре розбираються в складних питаннях безпеки і військового будівництва, тим більше, що для сектора безпеки і оборони завжди були характерні панування професіоналів і культура секретності.

По-третє, спроби уряду поліпшити цивільно-військові відносини не є

Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності

систематичними. Активізація цього процесу відбувається під час парламентських чи то президентських виборів, і в період кризових ситуацій, коли цивільна влада і громадські діячі починають закликати до патріотичних почуттів військовослужбовців, приймають ситуативні рішення щодо поліпшення їх матеріального становища.

По-четверте, в системі цивільного контролю сектора безпеки недостатньо ефективно представлена громадська складова. Основний напрямок суспільного контролю над силовими структурами – це запобігання перетворення країни в державу «поліцейського типу», або «преторіанську» державу. Незважаючи на підвищення ролі засобів масової інформації, громадських організацій, публічне обговорення військових проблем ще не стало в Україні правилом ні для політиків, ні для військових, ні для суспільства. Аналіз діяльності неурядових громадських організацій показує, що лише невелика кількість з них приділяють достатню увагу проблемам Збройних сил, інших силових структур. Отже, поки що рано говорити про системні структурні зміни, хоча спостерігаються в багатьох міністерствах і установах, що призводять до реальних змін в культурі, де відносини між професіоналами та громадянським населенням будуються зовсім на інших засадах і мають високий рівень якості.

Важливим фактором підвищення культури цивільно-військових відносин є забезпечення високого рівня довіри до силових структур серед населення, високого престижу військової служби в суспільстві. Основою культури довіри є взаєморозуміння, співучасть, здатність до взаємодії і співпраці.

Нажаль, і сьогодні недовіра до силових структур є реальністю, яка може мати тенденцію до зростання. Серед факторів, які визначають цю тенденцію, одним з головних можна вважати мінімізація зусиль держави в сфері військово-патріотичного виховання молоді, особливо на рівні середньої освіти. Основний тягар військово-патріотичного виховання взяли на себе військові комісаріати, військові навчальні заклади та військові частини.

Для Збройних сил України, Національної гвардії України в умовах збройного протистояння на Сході України, роль людини у військовій формі значно зростає як образ воїна-патріота, професіонала військової справи. Українські цивільні ЗМІ цю функцію виконують дуже добре, паралельно акцентуючи увагу громадськості на недоліках і прорахунках в діяльності військ. Тому розвиток і розширення інформаційного простору Воєнної організації держави, координація та інтеграція військових ЗМІ, налагодження та підтримання їх взаємодії з центральними та місцевими ЗМІ є актуальним завданням формування і реалізації культури цивільно-військових відносин в Україні.

УДК 159.923.32

Волошко С.А., заступник начальника командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України по роботі з особовим складом, полковник

**ЧИННИКИ ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ
СТАН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІДРОЗДІЛІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ З КОНВОЮВАННЯ,
ЕКСТРАДИЦІЇ ТА ОХОРОНИ ПІДСУДНИХ
ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ**

Умови виконання службових-бойових завдань (СБЗ) військовослужбовцями підрозділів Національної гвардії України (НГУ) з конвоювання, екстрадиції та охорони підсудних (КЕОП) характеризуються негативним впливом на морально-психологічний стан (МПС) особового складу широкого спектра несприятливих, дискомфортних і загрозувальних чинників, які зумовлюють в них виникнення професійного стресу. Особливо це проявляється при взаємодії з «важким» контингентом засуджених, в умовах несприятливого психологічного клімату або коли виконувана діяльність приносить розчарування, психологічні ресурси можуть поступово виснажуватися. Також службово-бойова діяльність (СБД) військовослужбовців підрозділів з КЕОП ускладнюється ще й частим виникненням екстремальних ситуацій, пов'язаних з ризиком для життя та здоров'я. Військовослужбовці зазнають не тільки фізичної загрози (особистому здоров'ю та життю), а і значного ризику виникнення різних психічних розладів, негативних реакцій та станів. Останнім часом все це стає безпосередньою причиною різних порушень СБД, значного зниження або втрати працездатності, виникнення міжособистісних конфліктів, порушень дисципліни, виникнення девіантної поведінки (вживання алкоголю, наркотиків) та інших негативних явищ. Тому збереження особистої та психологічної безпеки особового складу, підтримання на належному рівні МПС є основним завданням керівників усіх ланок управління.

Невід'ємною складовою безпеки людини є морально-психологічна складова, яку вивчають чимало дослідників, здійснюючи спробу з різних позицій описати умови формування й розвитку професійної здатності людини, створити модель психологічно безпечної особистості, виявити основні фактори, які позитивно або негативно впливають на неї. Однак досі немає інструментарію визначення рівня морально-психологічного стану, зокрема, військовослужбовців підрозділів та частин з КЕОП, тому обрана тема є сучасною та актуальною.

У напружених умовах СБД психіка військовослужбовців підрозділів з КЕОП постійно знаходиться під впливом різноманітних факторів, які негативно

Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності

впливають на морально-психологічний стан військовослужбовців:

- специфічність (незвичайність) СБЗ та умов СБД;
- постійний вплив високої відповідальності за наслідки СБД та її характер;
- реальна загроза кримінальної відповідальності за порушення законності під час несення служби;
- тривалість виконання СБЗ;
- монотонність служби, яка може перериватись гострою динамікою змін службової обстановки;
- раптовість виникнення складних та екстремальних умов (ситуацій);
- небезпека для життя та фізичного та психічного здоров'я особового складу варті з боку осіб, яких конвоюють;
- необхідність перебування у постійній готовності до самостійної оцінки ситуації та швидкого прийняття правильного рішення;
- високі вимоги до характеру міжособистісних стосунків під час несення служби у складі варті;
- значне службове навантаження протягом короткого проміжку часу.

У результаті проведеного аналізу СБД військовослужбовців підрозділів НГУ з КЕОП виявлено чинники, які позитивно впливають на рівень МПС військовослужбовців та підвищують якість виконання СБЗ:

- потреба в досягненні соціального престижу й поваги з боку інших;
- можливість найбільш повної самореалізації саме в даній діяльності;
- прагнення просування по службі;
- впевненість та зібраність при виконанні СБЗ;
- піднесення, вольова активність та психологічна готовність до діяльності;
- задоволення від процесу та результатів діяльності;
- високий рівень матеріального забезпечення;
- відповідальність за те, що військовослужбовець виконує соціально необхідну функцію.

Таким чином, проведене дослідження дозволило виявити, що на МПС військовослужбовців підрозділів НГУ з КЕОП під час виконання СБЗ впливають як негативні, так і позитивні чинники. До чинників, які негативно впливають на МПС військовослужбовців, відносяться: професійний стрес; вітальна небезпека під час здійснення СБД; почуття страху при виконанні СБЗ; фізичний та психологічний дискомфорт; психологічна та фізична перевтома; висока відповідальність за наслідки СБД; тривалість виконання СБЗ; тривале незадоволення деяких фізіологічних і соціальних потреб; різкі та раптові зміни умов служби; міжособистісні конфлікти.

До чинників, які позитивно впливають на рівень МПС військовослужбовців підрозділів НГУ з КЕОП та підвищують якість виконання СБЗ, відносяться: потреба в досягненні соціального престижу й поваги з боку інших; можливість

найбільш повної самореалізації в СБД; прагнення до просування по службі; впевненість та зібраність при виконанні завдання; піднесення, вольова активність та психологічна готовність до СБД; задоволення від процесу та результатів діяльності; відповідальність за виконання соціально необхідної функції; високий рівень матеріального забезпечення.

Плануємо розробити сукупність показників та критеріїв оцінки морально-психологічного стану військовослужбовців підрозділів НГУ з КЕОП.

УДК [159.9.07+351.74]:17.022.1

Воробйова І.В., кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри психології та педагогіки Національної академії Національної гвардії України

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ НГУ У МЕШКАНЦІВ ХАРКІВЩИНИ

У сучасній вітчизняній науці та практиці відбувається усвідомлення важливості діяльності з формування та оптимізації іміджу НГУ, причому не тільки для підтримки основної діяльності щодо забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки держави, а як однієї з головних складових цієї діяльності.

Дослідження проводилось за допомогою авторської анкети, яка дозволила оцінити суб'єктивну значущість різних соціально-психологічних чинників у процесі формування іміджу військовослужбовця НГУ. Перший і другий блок анкети присвячено визначенню ідеальних уявлень про характеристики військовослужбовців і їх діяльності (їх значущість в структурі образу військовослужбовця і його діяльності), третій – безпосереднім характеристикам військовослужбовців і їх професійної діяльності.

В анкеті також було запропоновано оцінити імідж військовослужбовців НГУ у різні «історичні періоди», що дозволило визначити значущість запропонованих чинників у динаміці іміджу військовослужбовця.

В дослідженні взяли участь харків'яни – типові представники активного працездатного населення, чоловіки та жінки у віці від 20 до 60 років, з середньою (незакінченою, повною, середньо-спеціальною) та вищою (незакінченою, в тому числі студенти, повною) вищою освітою, які працюють (вчаться) у державному та приватному секторі народного господарства країни.

Отже, аналіз соціально-психологічних чинників формування іміджу військовослужбовця НГУ у харків'ян дозволив зробити певні висновки.

Події «Євромайдану» істотно відбилися на ставленні харків'ян до військовослужбовців НГУ. Так, відразу після «Євромайдану» будь-яке згадування про військовослужбовців НГУ викликало роздратування, негативно позначалось на оцінках їх іміджу. В цей період чим «успішнішими» і

Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності

«результативнішими» сприймалися військовослужбовці, тим більше обурення викликала їх діяльність, тим більш гнівними були оцінки їх іміджу. «На початку АТО» оцінки іміджу військовослужбовця залежали від уявлень про «ідеальний образ військовослужбовця НГУ» і це стало способом подолати негатив «Євромайдану» щодо ставлення до військовослужбовців НГУ для збереження уявлень про безпеку світу. На теперішній час оцінки іміджу військовослужбовця НГУ залежать від уявлень про «ідеальний образ діяльності військовослужбовця НГУ», від усвідомлення багатогранності процесу взаємодії між цивільними мешканцями Харківщини і військовослужбовцями НГУ. Ця багатогранність взаємодії не дозволяє сформуванню однозначності у ставленні до військовослужбовців НГУ, робить процес побудови іміджу військовослужбовця НГУ у свідомості харків'ян «відкритим», актуальним.

Відкритість процесу формування іміджу військовослужбовця НГУ у свідомості харків'ян призводить до того, що позитивність оцінювання іміджу військовослужбовця НГУ залежить від загального позитивного ставлення особи до життя, від активності її соціальної позиції, вимогливості до себе і свого соціального оточення.

Стабільність позитивного оцінювання іміджу військовослужбовця НГУ у свідомості харків'ян при усвідомленні дії на них соціально-політичного тиску пов'язана зі сприйняттям військовослужбовців, як «захисників», здатних протистояти соціально-політичним впливам.

Позитивність оцінок іміджу військовослужбовців НГУ зменшується при зменшенні їх відвертості, широго прагнення захищати інтереси населення і збільшенні прагнення до «показовості», прагнення відповідати певним (політичним) вимогам, а не змісту своєї професійної діяльності.

УДК : 101.1; 371.13

Ганаба С.О., доктор філософ. наук, доцент, професор кафедри педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького; **Воробйов С.О.**, заступник начальника науково-організаційного відділу Національної академії Національної гвардії України, підполковник; **Ніконенко О.В.**, старший помічник начальника науково-організаційного відділу Національної академії Національної гвардії України, підполковник

ПРАКТИКИ ВЧУВАННЯ У АКСІОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ ДІАЛОГУ

Людина – істота суспільна. Лише знаходячись у вирі суспільного життя, зустрічаючись та спілкуючись з іншими людьми, долучаючись до світу їх іманентної природи, вона у такий спосіб створює та стверджує власну сутність. Завдяки спілкуванню вона створює себе упродовж усього життя, презентуючи

*Науково-практична конференція Національної академії Національної гвардії України
2 квітня 2020 р., м. Харків*

Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності

свою сутність як незавершену завершеність. Особливої ролі й значення у процесі спілкування набуває діалог.

Слово діалог від грецького – dialogos, що означає «поділений», «поширений» логос-смысл, що переходить межі індивідуальної свідомості й стає спільним надбанням учасників його обговорення. Діалог жодним чином не можна звести до дискусії, яка розглядається як свого роду інтелектуальний двобій у якому кожен з учасників прагне продемонструвати свою точку зору як єдино правильну й неспроможність точки зору опонента, переконання співрозмовників у хибності чи недостовірності їх поглядів і беззастережній правоті лише своїх поглядів та аргументів.

Ми насправді не можемо пізнати іншу людину, а лише долучитися до її світу. Інша людина завжди має право й, по суті, зберігає свою автономію не лише онтологічно, а й аксіологічно. Тому вона, її світ не можуть бути привласнені іншою людиною, знівельовані та опосередковані, вони є таїною. Відповідно, інша людина є завжди метою, а не засобом пізнання (І.Кант). Наше буття є співбуттям.

Щоб діалог був можливим, необхідний спільний простір, «між людський простір», який має своєрідну онтологію, позначену засобами культурних кодів. У певному сенсі кожна людина – якийсь світ у собі, своєрідний мікрокосм. Дозволити іншому бути означає визнати його в його автономії і багатстві його буття. Проте, з іншого боку, умовою, а також певним ризиком входження в ці пізнавальні стосунки з іншою особою є те, що пізнання іншої людини завжди сприяє пізнанню самого себе, відтак, зумовлює пізнання самого себе. Важливою ознакою діалогової взаємодії є практики вчування.

Німецька філософія Едит Штайн розробила так звану теорію «вчування». Слово «вчування» було спробою знайти й описати пізнавальне відношення, яке давало б нам знання про дійсність іншої людини, даній мені наочно, прямо. Я можу пізнати його, власне, шляхом «вчування». Вчування не має характеру зовнішнього спостереження, дає нам можливість проникнення до внутрішніх станів. Вчування ніколи не буває повним. Воно може розумітися як вид інтуїтивного розуміння через аналогію своїх переживань. Тобто, коли я бачу іншого в подібній ситуації, намагаюся проникнути, зрозуміти, що він переживає. Такі акти пізнання полягають, по суті, у посиленні на мою пам'ять про те переживання. Йдеться про певний напрям емоційної емпатії, що проникає до переживань іншої людини шляхом посилення на власний досвід. Я співчуваю разом із нею, спів відчуваю. Проте я не можу відчувати біль буквально, лише можу знати про нього. Співчуття у цьому значенні є радше вчуванням. Як правило, слово «співчуття» вживають, маючи на увазі, утішення, а не опис стану знання і свідомості. Так зрозуміле співчуття, проте, не можна ототожнювати, адже вчуватися – це не «почуватися одним». Ніколи твій біль не

буває тим самим, що мій. Зрозуміти означає пізнати ті психічні або ж духовні стани, як насправді відкривають щось дуже сутнісне в іншій особі.

УДК 159.923

Герман Л.В., кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник наукової лабораторії Національної академії СБ України, підполковник

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ОСОБИ: ПОНЯТТЯ ТА ВРАХУВАННЯ ЙОГО ФАХІВЦЯМИ БЕЗПЕКОВОГО СЕКТОРУ

На сьогоднішній день психологічний портрет активно застосовується у діяльності фахівців безпекових інституцій. Врахування індивідуально-психологічних особливостей різних категорій осіб, які представляють інтерес для безпекових органів, дає можливість ефективно вирішувати цілу низку професійних завдань.

Психологічний портрет може складатися відносно різних осіб, з якими співпрацюють фахівці безпекових інституцій. Скласти психологічний портрет – значить визначити психологічну своєрідність конкретної особистості, звернувши увагу на ті характеристики, які можуть бути безпосередньо використані для вирішення конкретного завдання. Фахівці, що працюють у сфері правоохоронної діяльності застосовують такі терміни: психологічна характеристика, карта (схема) особистості, психологічний профіль, психологічний портрет. Не дивлячись на таке розмаїття назв зазначеного терміну всі науковці вкладають в нього однаковий зміст: технологічний процес створення психологічного портрету особистості.

Насамперед, психологічний портрет – це спосіб інтеграції накопичених знань і цілісного опису аутентичних психологічних властивостей, якостей та станів особистості, пов'язаних з її об'єктивними соціальними та біологічними властивостями. Тому психологічний портрет необхідно розглядати як динамічний процес складного інтелектуального процесу аналізу.

Це цілісний, певною мірою формалізований та структурований спосіб представлення сукупності важливої психологічної та біографічної інформації щодо певної особи в інтересах вирішення завдань правоохоронних органів України. Тобто психологічний портрет – це якісна текстова інтерпретація характеристики, що містить опис індивідуально-психологічних особливостей людини і прогноз варіантів її можливої поведінки за певних обставин.

При створенні психологічного портрету необхідно дотримуватись певних принципів, прийомів та правил. Систему основних принципів створення

психологічного портрету складають: принцип науковості; принцип об'єктивності; принцип конкретності; принцип комплексності; принцип всебічності; принцип професійної компетентності; принцип цільності (врахування рис, реакцій, якостей, властивостей, ставлень та відношень у сукупності, а не на вивчення певної окремої риси або реакції об'єкта оперативної зацікавленості); принцип конкретно-історичного підходу передбачає вивчення історії життя людини, її життєвого шляху та умов, в яких відбувалась її соціалізація; принцип вивчення особистості в діяльності.

Крім того, логічним вбачається зазначити, що психологічний портрет: є відносно стійким психологічним утворенням; має вірогіднісний характер; залежить від об'єктивності джерел інформації; є динамічним; характеризується прогностичністю; відповідає вимогам оптимальності.

Підсумовуючи все вище зазначене, необхідно підкреслити, що методично грамотне складання психологічного портрета передбачає дотримання сукупності певних принципів, використання конкретних прийомів та правил. Об'єктивність психологічного портрету може бути забезпечена тільки в тому випадку, коли виявляється й оцінюється весь комплекс зовнішніх ознак, станів і властивостей людини.

УДК 316.485

Давиденко М.О., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник наукової лабораторії науково-організаційного центру Національної академії Служби безпеки України, капітан

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ВІЙСЬКОВИХ СВЯЩЕНИКІВ У ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАННЯХ УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Як відомо, в Україні військові священники (капелани) – це фізичні особи, які запропоновані релігійними організаціями – членами Ради у справах душпастирської освіти при Міністерстві оборони України, пройшли відбір і призначені на посади працівників Збройних Сил України для задоволення релігійних потреб особового складу. Для порівняння – у «Єдиному військово-дисциплінарному кодексі збройних сил США» говориться: «...командири усіх ступенів мають ретельно стежити за тим, як проводиться виховання їх підлеглих, звертаючи особливу увагу на релігійне виховання. Особи, що виявляють неповагу до релігії або гальмують проведення цієї діяльності, повинні притягуватися до суворої відповідальності.

Згідно наказу № 220 від 22.04.2011 Міністерства оборони України військовий священнослужитель (священик, капелан, душ пастир, імам) – особа,

**Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення
службово-бойової діяльності**

уповноважена своєю конфесією здійснювати душпастирську опіку віруючих військовослужбовців, які належать до цієї конфесії, та тих, хто добровільно прийшов до нього. Душпастирська опіка – вид пастирського служіння конфесії, спрямований на духовну опіку та задоволення релігійних потреб військовослужбовців і працівників ЗС України, які з огляду на характер виконуваної їм служби, у той чи інший спосіб зазнають обмежень у вільному сповіданні своєї релігії та потребують духовної опіки.

Наприклад, служба військового духовенства у структурі Нацгвардії була запроваджена окремим наказом Міністра внутрішніх справ № 205 від 23 березня 2016 року. Там, зокрема, передбачається взаємне невтручання військового командування та духовенства в справи один одного. Капеланам пропонується статус цивільних осіб, які працюють в Нацгвардії за контрактом.

А відповідно до постанови Кабінету Міністрів, з 15 травня 2017 року у всіх бойових частинах та підрозділах будуть введені посади воєнних капеланів.

Основними завданнями військового священика (капелана) є:

1. Організація та проведення молитов, богослужінь, благословінь, урочистих і поминальних заходів та інших релігійних обрядів і культів тощо.
2. Ознайомлення військовослужбовців з основами релігійного вчення
3. Виховання у військовослужбовців високого патріотичного почуття та бойового духу на основі морального і духовного потенціалу релігійної та культурної спадщини українського народу.
4. Налагодження партнерських відносин з представниками релігійних організацій різних конфесій, які діють у місцях дислокації військових частин тощо.

З іншого боку, в інституті військового душпастирства в Україні наразі існує низка **актуальних проблемних питань**, а саме:

1. На сьогодні відсутня загальна науково-дослідна програма з підготовки військових священиків.
2. Проблемним залишається питання соціального захисту священиків.
3. Залишаються суперечності між конфесіями відносно їхніх квот серед капеланів.
4. Наявність релігійних та міжконфесійних конфліктів, які переносяться в самі військові формування.
5. Виникнення спірних нормативно-правових питань взаємодії військових і релігійних структур України.
6. Відсутність чітких правових механізмів виконання обов'язків держави стосовно задоволення потреб військовослужбовців, пов'язаних з їх релігійними уподобанням та низка інших.

УДК 355.48:37

Демчишин В.С., викладач кафедри прикордонної служби Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, підполковник

ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ ТА ПІДТРИМАННЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ ПРИКОРДОННИКІВ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ

Події на Сході України є беззаперечним показником того факту, що результат сучасного бою вирішується не перевагою живої сили та техніки, а саме людським фактором, при якому моральний дух, психологічна стійкість та витримка особового складу стають найважливішими складовими боездатності та боеготовності підрозділів Державної прикордонної служби України. Слід зазначити, що з розвитком форм і методів збройної боротьби зростає роль морально-психологічного стану особового складу. Що ж це таке морально-психологічний стан? На даний час є більше 18 визначень, щотаке морально-психологічний стан. Так, згідно наказу Начальника генерального штабу Збройних Сил України від 29.04.2017 р. № 153 «Про затвердження Інструкції з оцінювання морально-психологічного стану (далі МПС) особового складу Збройних Сил України» морально-психологічний стан особового складу військових частин (підрозділів) – це ситуаційний стан духовної, моральної, ідеологічної налаштованості, військово-професійної готовності та психологічної здатності військовослужбовців виконувати завдання за призначенням. Виходячи із вищезазначеного визначення, ми розглядаємо морально-психологічний стан як ситуаційний соціально-психологічний феномен, який включає в себе широкий спектр повсякденної та бойової діяльності особового складу підрозділів органів охорони державного кордону. Але говорячи про МПС бойової діяльності погоджуємося з думкою Н. Магась щодо виокремлення показників МПС та поділ їх на два структурних елемента: мотиваційної готовності та військово-професійної компетентності.

З урахуванням обумовленої структури МПС під час бойових дій можливим вбачається виділити наступні основні проблеми морально-психологічного стану: низький авторитет та довіра до керівного складу підрозділу, колег, що впливає з недостатнього рівня професійної підготовленості офіцерів віпс з питань організації індивідуальної роботи з підлеглим особовим складом, недостатній рівень організації та проведення заходів згуртування особового складу, рівень згуртованості прикордонного колективу, відсутність повної інформації про різні види забезпечення та вирішення соціальних проблем військовослужбовців та членів їх сімей, низький рівень психологічної

**Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення
службово-бойової діяльності**

підготовки військовослужбовців до дій в екстремальних умовах, безпрецедентний інформаційний тиск противника з проведенням масштабних інформаційно-психологічних операцій та пропагандистських кампаній, спрямованих на зниження рівня МПС особового складу, відсутність систем оперативного контролю та прогнозування МПС, переоцінка своїх сил, відсутність ініціативи, наявність етнічних забобонів, демонстрація найгірших форм індивідуалізму, сліпий кар'єризм, деструкція у взаємовідносинах (загальна направленість інтересів прикордонного колективу не відповідають цілям), зловживання алкоголем.

Отже, розглянуті проблеми морально-психологічного стану особового складу підрозділів органів охорони державного кордону ДПСУ під час бойових дій впливають як на повсякденну життєдіяльність, так і на якість виконання оперативно – службових завдань та відбиття збройних провокацій. Вирішення цих проблем має конкретне функціональне призначення – забезпечити рівень морально-психологічного стану особового складу, що дозволить виконувати підрозділам, та конкретним військовослужбовцям завдання за призначенням, який ми розуміємо як безперервно функціонуючу систему заходів, що здійснюються на всіх рівнях і націлюються на побудову процесу всебічної підготовки і застосування сил з урахуванням психологічних закономірностей поведінки та дій (діяльності) об'єктів впливу.

УДК 37.011.33: 37.013.77

Загребельний О.В., заступник начальника гуманітарного факультета по роботі з особовим складом Національної академії Національної гвардії України, здобувач вищої освіти кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, підполковник

**ПРОФЕСІЙНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ І МИРОБУДІВНИЦТВО
ПРАВОХОРОНЦІВ У ВИКЛИКАХ СЬОГОДЕННЯ**

Нинішній стан українського суспільства перебуває на перехідному етапі від конфлікту до миру, що зобов'язує кожного громадянина бути активним і виявляти толерантність, солідарність, відповідальність з метою миробудівництва. Поняття «професійна самореалізація особистості» і «миробудівництво», по суті, є близькими та затребуваними в сучасному просторі. Природно, кожна людина прагне до професійної самореалізації, оскільки сенсом життя є розкриття внутрішнього потенціалу, самодостатність і задоволення потреб (А. Маслоу). Миробудівництво, водночас, є головним

Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності

завданням розбудови нашої країни та процесом задоволення людських потреб самореалізації і саморозвитку. В умовах війни важко говорити про професійну самореалізацію особистості, оскільки порушуються відносини між людьми, погіршуються умови проживання і працездатності фахівців, відбуваються нервові зрушення в емоційно-моральній сфері працівників. Під впливом суспільних конфліктів і військового протистояння, знецінювання гуманних міжособистісних відносин змінюються цілі і завдання освіти, особливо виховання молоді.

Нам імпонує думка про те, що освіта займає важливе місце в контексті миробудівництва, оскільки інтелектуальна людина має необмежені ресурси для розв'язання проблем добросусідства, мирного існування громадян і країн загалом. Так, Г. Хоменко вважає, що роль освіти полягає в тому, щоб навчити людей знаходити компроміс, розв'язувати конфліктні ситуації, не піддаватися зовнішнім провокаціям, контролювати власні дії і вчинки.

Як зазначає Н. Варич, актуальним питанням сьогодення є виховання громадянина, котрий має особистісну відкриту позицію щодо збереження гуманних цінностей, захисту особистості, котра потрапила в конфліктні ситуації, особливо в умови військового протистояння. Цілком підтримуємо думку автора в тому, що процес виховання особистості в умовах війни набуває особливої значущості, не книжкового сприйняття реальності, життєвих подій, нестандартних розв'язань виховних ситуацій.

Особливої уваги у суспільстві та серед населення набуває правоохоронна діяльність, яку мають здійснювати професійно підготовлені працівники. Миробудівництво є орієнтиром професійної самореалізації правоохоронців. Пояснимо це тим, що функціональними обов'язками цих працівників є розв'язання конфліктних ситуацій, діяльність у екстрених ситуаціях, знаходження компромісів і побудова мирних перемовин між протилежними сторонами. Поставка мети миробудівництва та досягнення позитивних результатів вимагають таланту і високих особистісно-професійних якостей працівників правоохоронної сфери, розкриття їхніх ресурсних потенційних можливостей, виявлення харизми і лідерських якостей, логічного і конструктивного мислення.

Отже, нами виявлено зв'язок між професійною самореалізацією правоохоронців і важливою місією миробудівництва, що є гарантом урегулювання конфліктних ситуацій та усунення військового протистояння.

УДК 159.9:378(075.8)

Іванова Н.Г., доктор психологічних наук, професор, начальник наукової лабораторії Національної академії СБ України, полковник

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Спираючись на психолого-педагогічні закономірності, дидактичні принципи, знання індивідуально-психологічних особливостей курсантів та власні особистісні, педагогічні можливості, добираючи адекватні методи навчання, викладач зможе здійснювати якісну професійну підготовку військовослужбовців відповідно до вимог сучасного соціуму та особливостей їх професійної діяльності. Організація педагогічного процесу на основі певних психологічних основ дозволить успішно впливати на розвиток професійно важливих якостей, необхідних психологічних характеристик та мотиваційних тенденцій військових фахівців в умовах навчання у закладах вищої освіти. У процесі історичного розвитку психологічної науки та галузі безпеки і оборони формувались теоретичні засади психологічних основ професійної підготовки військовослужбовців. У результаті ретроспективного аналізу цієї проблематики виокремлено етапи впровадження психологічних знань у процес професійної підготовки зазначеної категорії фахівців.

Так, *перший* етап припадає на 20-30 роки минулого століття – початок вивчення психологічних проблем професійного навчання в рамках психотехніки, яка містила такі проблеми: професійного відбору, консультування та навчання; запобігання професійному стомленню; визначення та діагностика професійно важливих особистісних властивостей. Відповідно цей етап має називатися «психотехнічно-розвивальним».

Другий етап – 40-і – середина 70-х рр. Він вирізняється дослідженням психологічних аспектів навчання та професійної майстерності. Віддавалась перевага виявленню закономірностей формування й удосконалення професійних умінь, навичок, здібностей та ін. Фактично другий етап доповнив перший науковими розробками щодо психологічних умов та форм підготовки військовослужбовців, що сприяло їх особистісному розвитку та вдосконаленню професійної майстерності. Тому його назвали етапом «психологічних аспектів професійної підготовки та майстерності».

Наступною сходинкою став *третій етап* – кінець 70-х – середина 80-х років, – який розпочався розвитком уявлень про фізіологічні механізми, що лежать в основі психічних процесів, та нове розуміння психіки, її функцій та ролі в діяльності. Досліджували формування професійних умінь та мислення; розробляли методи «проблемного навчання», «поетапного формування

розумових дій» та ін. Наукові розробки третього етапу сприяли визначенню психологічної системи діяльності та продовженню дослідження щодо формування особистості майбутнього фахівця. Вказаний період назвали етапом «психологічної системи діяльності та підготовки».

Четвертий етап – середина 80-х років минулого століття – 2013 рік ХХІ століття. Відбувається активне вивчення психологічних проблем впровадження здобутків психологічної науки у процес професійної підготовки та безпосередньої діяльності військовослужбовців. Це сприяло формуванню певних напрямів дослідження психологічної готовності, динамічних станів, профвідбору, психологічних основ підготовки до військової служби. Четвертий період назвали етапом «вивчення та розвитку психологічної готовності».

Нині триває *п'ятий етап*, який розпочався у 2014 році, оскільки актуалізувались проблеми психологічного супроводження виконання військовослужбовцями професійних завдань в екстремальних умовах, психологічної допомоги та реабілітації осіб, які були учасниками бойових дій. Його називаємо етапом «психологічної допомоги та реабілітації».

Таким чином, у результаті розгляду історичного та сучасного стану проблеми психологічних основ підготовки військовослужбовців встановлено, що її розвиток здійснювався відповідно до особливостей функціонування соціуму у продовж таких етапів: «психотехнічно-розвивального»; «психологічних аспектів професійної підготовки та майстерності»; «психологічної системи діяльності та підготовки»; «вивчення та розвитку психологічної готовності»; «психологічної допомоги та реабілітації». Використання психологічних знань у межах анонсованої проблематики дозволить визначити та обґрунтувати своєрідні психологічні механізми й закономірності підготовки військовослужбовців до успішного виконання професійних завдань у мінливих та досить складних сучасних умовах.

УДК 37.011

Іллюк О.О., старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України

РЕЗОНАНС ТРАВМАТИЧНОЇ АКУМУЛЯЦІЇ ТА СТЕРЕОТИП ТРАВМАТИЧНОГО ЗАМІЩЕННЯ ЯК ВНУТРІШНІ ЧИННИКИ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ТА ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ

До початку 1990-х рр. близько 100 000 американських ветеранів В'єтнаму покінчили життя самогубством. За 4,5 роки війни на сході України від самогубств і вбивств загинуло 843 українських військових (Матіас А. В.).

Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності

Основною причиною суїцидальної та протиправної поведінки учасників бойових дій посадові особи та науковці визначають посттравматичні стресові розлади (ПТСР), викликані спогадами про психічну травму спричинену травматичним стресовим впливом. Отже, безпосереднім чинником ПТСР є травматична інформація, яка зберігається в несвідомій сфері психіки.

На нашу думку, *несвідома сфера психіки людини містить такі види інформації*: 1 автоматизми; 2 латентні мегабіти; 3 кризисні фантоми; 4 наскрізні фантоми; 5 гібридні фантоми. Їх характерною особливістю є здатність до свідомої і мимовільної оптимізації. У життєдіяльності військовослужбовців всі наведені види інформації можуть бути чинниками негативних переживань. Але беручи до уваги те, що наскрізні і гібридні фантоми не оптимізуються, а кризисні фантоми підлягають оптимізації лише після втручання психоаналітика, то дослідження внутрішніх причин ПТСР слід зосередити на латентних мегабітах.

Відповідно інтересів людини *латентні мегабіти можуть бути такі, як*: 2.1 нейтральні; 2.2 гедоністичні; 2.3 травматичні. Способи усвідомлення (пригадування) травматичних подій дають підстави *класифікувати травматичні латентні мегабіти на*: 2.3.1 фантомні; 2.3.2 перманентні; 2.3.3 нав'язливі; 2.3.4 поточні. Наведені травматичні латентні мегабіти не є сталими. Вони можуть видозмінюватись, взаємно трансформуватись із одного в інший.

На нашу думку, одночасний вплив на людину різних видів негативної інформації може спричинити «резонанс травматичної акумуляції». Це відбувається тоді, коли до негативних переживань, викликаних одним видом негативної інформації, послідовно, чи паралельно приєднуються негативні переживання викликані іншими видами негативної інформації. Всі види негативної інформації починають діяти в унісон, формуючи резонанс негативних переживань, який може посилити їх сприйняття до непереборної сили і стати причиною суїцидальної поведінки.

Резонанс травматичної акумуляції – це надмірне збільшення відчуття неприємних переживань, спричинених одночасним впливом різних видів негативної інформації, що діють в унісон.

Тривалий вплив на людину стрес-чинників спричиняє в її психофізіології значні зміни. Паралельно з фізіологічними змінами, процес адаптації до негативного впливу стрес-чинників, формує в особистісному несвідомому несвідомої сфері психіки людини автоматизми оптимізації. Небезпека починає сприйматись як необхідний чинник життєдіяльності. Зазначені психофізіологічні зміни закріплюються в керуючій (регулюючій) системі фізіології організму. Це психофізіологічне утворення пропонується позначати категорією «стереотип травматичного заміщення».

Стереотип травматичного заміщення – це хибне сприйняття негативної

інформації як корисної або такої, що не шкодить людині, спричинене мимовільним корегуванням програми оптимізації внутрішніх функцій і критеріїв оцінки стану внутрішнього та зовнішнього середовища в керуючій системі фізіології організму, внаслідок тривалого впливу різноманітних загроз і неприємних переживань.

Для підтримання внутрішньої рівноваги і стабільності (стереотипу), безпека стає внутрішньою потребою людини. З послабленням дії зовнішніх стрес-чинників, або їх повної відсутності, у людини знижується рівень життєвих сил, починаються депресивні розлади.

Для збереження трансформованого алгоритму психофізіологічних процесів, несвідома сфера психіки починає залучати «негативні ресурси» травматичних латентних мегабітів, кризових та гібридних фантомів.

Необхідність відновлення життєвої енергії може мимовільно спонукати людину до небезпечних і *навіть кримінальних дій*. Люди зі сформованим стереотипом травматичного заміщення, зазвичай, провокують конфлікт мимовільно. Але ті, хто усвідомив залежність (зв'язок) особистої участі в конфлікті з покращенням (підйомом) життєвої енергії – можуть провокувати конфлікти свідомо.

Отже, знання (врахування) властивостей внутрішніх чинників (механізмів) формування (подолання) негативних переживань (ПТСР) є важливою умовою попередження суїцидальної та протиправної поведінки.

УДК 355.318:355.433.4:316.776.23

Каплюченко О.П., ад'юнкт Національної академії Національної гвардії України, підполковник

ПОКАЗНИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ МОТИВАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НГУ ДО СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Проблема вивчення мотивації фахівців ризиконебезпечних професій до діяльності в екстремальних умовах є однією з основних проблем сучасної психології діяльності в особливих умовах. Її актуальність зумовлена вирішальним впливом мотивації на психологічний та функціональний стан фахівців екстремального профілю, зокрема військовослужбовців НГУ, під час здійснення службово-бойової діяльності в ризиконебезпечних умовах.

Дослідження з визначення показників та критеріїв оцінювання мотивації військовослужбовців НГУ до службово-бойової діяльності в екстремальних умовах, визначення на їх основі рівнів мотивованості та перевірка їх дієвості дають змогу прогнозувати мотивацію військовослужбовців до діяльності в

*Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення
службово-бойової діяльності*

екстремальних умовах, здійснювати актуальну мотиваційну підтримку та управління мотиваційними процесами, визначати відповідність отриманих результатів очікуваним, передбаченим метою процесу та, у відповідності з цим, коригувати процеси мотивування та стимулювання військовослужбовців НГУ.

Для оцінювання мотивації військовослужбовців НГУ до службово-бойової діяльності в екстремальних умовах властивий набір показників, які відображають якісні та кількісні характеристики індивідуально-психологічних якостей особистості військовослужбовця. Дані показники матимуть різне вираження на кожному з етапів розвитку мотивації.

Таким чином, методологічною основою вивчення показників та критеріїв оцінювання мотивації військовослужбовців НГУ до діяльності в екстремальних умовах найбільш доречно вважати суб'єктно-діяльнісний підхід. За його допомогою можливо розглянути усі види потреб особистості військовослужбовця в залежності від умов його діяльності, особливості спонукання до діяльності та мотиваційної підтримки в залежності від умов її здійснення, характерні поведінкові прояви військовослужбовців НГУ в екстремальних умовах діяльності.

Орієнтація на суб'єктно-діяльнісний підхід при визначенні критеріїв та показників оцінювання мотивації військовослужбовців НГУ до діяльності в екстремальних умовах дає змогу представити це наступним чином.

Критерії – інституціональний, прагматичний, військово-професійної взаємодії.

Показники інституціонального критерію – патріотизм, професійна самоактуалізація, особистісна самоактуалізація.

Показники прагматичного критерію – задоволеність матеріальних потреб, задоволеність соціально-побутових потреб, задоволеність соціальним статусом.

Показники критерію військово-професійної взаємодії – військово-професійна комунікація, мотиви військово-професійного статусу, мотиви військового товариства.

УДК 159.9

Кислий В.Д., кандидат психологічних наук, доцент, професор кафедри психології та педагогіки Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба; **Найдич О.М.**, курсант Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, солдат

СТРЕС У ВІЙСЬКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Військова діяльність – це специфічний вид діяльності, результатом якої є висока бойова готовність, бойова злагодженість військових підрозділів і частин,

**Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення
службово-бойової діяльності**

психологічна підготовленість особового складу до дій за призначенням та інше – у мирний час; знищення живої сили противника, його техніки, зброї, народногосподарських, військових та інших об'єктів, а також укріплених населених пунктів – у воєнний час.

Автор теорії стресу канадський дослідник Ганс Сельє визначив, що: «Стрес є неспецифічна відповідь організму на будь-яке пред'явлення йому вимоги». У сучасній науковій літературі немає однозначного визначення стресу, – всі їх можна розділити на три групи. Згідно першої групи терміни «стресор», «стрес-фактор» ототожнюються. Згідно другої – стрес інтерпретується як емоції, оборонні реакції і процеси подолання. Згідно третьої – стрес – це фізична реакція організму на вимогу або шкідливий вплив.

Служба в збройних силах докорінно відрізняється від цивільного життя. Діяльність молодого людини протікає в змінених, нових для неї умовах, які значно відрізняються від звичайних умов життя і як правило, супроводжуються виникненням відповідного рівня стресу.

Стрес виникає під час напружених умов життя та діяльності, у небезпечних ситуаціях, що несподівано виникають і потребують негайних заходів, чим і характеризується військова служба. У стресовому стані поведінка значною мірою дезорганізується, спостерігаються безладні рухи, порушення мовлення, помилки в переключенні уваги, у сприйманні, пам'яті та мисленні, виявляються неадекватні емоції. Лише тверді вміння та навички в стресовому стані можуть залишатися без змін. Практика показує, що висока ідейність, дисциплінованість, організованість та самовладання військовослужбовців запобігають дезорганізації їх поведінки за умов стресу.

У напружених умовах виконання завдань за призначенням психіка військовослужбовця постійно знаходиться під впливом різноманітних факторів, більшість з яких негативно впливають на загальний морально-психологічний стан у підрозділах та особливо на власний психічний стан військовослужбовця. Це так звані негативні психогенні фактори, що супроводжують діяльність особового складу збройних сил: специфічність завдань та умов повсякденної військової діяльності; постійний вплив високої відповідальності за наслідки діяльності та її особистий характер, реальна загроза кримінальної відповідальності за порушення законності під час виконання службових обов'язків; монотонність служби, яка може перериватись раптовістю виникнення складних (екстремальних ситуацій); необхідність перебування підрозділів у постійній бойовій готовності; високі вимоги до характеру міжособистісних стосунків під час несення служби на бойовому чергуванні, у складі варті, військового наряду тощо; можливе виникнення значного психічного та фізичного навантаження (навчання, тренування, виконання завдань за призначенням тощо).

Визнаючи ці фактори такими, що суттєво впливають на результати виконання повсякденних навчально-бойових завдань, слід підкреслити значення роботи з морально-психологічного забезпечення діяльності, метою якої виступає формування у військовослужбовців певних установок готовності та налаштованості до визначеної активності у певній ситуації на конкретний вид військової діяльності.

УДК 159.9

Коваль В.О., аспірант Національної академії СБ України

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦІВ БЕЗПЕКОВИХ ІНСТИТУЦІЙ

Однією із важливих передумов успішної організації будь-якого виду діяльності є готовність фахівців до її здійснення та якісного виконання покладених на них професійних обов'язків. Професійна компетентність є основою формування такої готовності.

Вивченню проблем підготовки та професійного становлення фахівців безпекових інституцій присвячені наукові дослідження Іванової Н.Г., Корольчука М.С., Морозова О.М., Осьодла В.І., Стасюка В.В., Тімченка О.В., Цільмак О.М. та ін. Теоретичний аналіз наукових здобутків свідчить, що поняття компетентності має багатогранний характер та різне трактування. Думки науковців спільні у тому, що компетентність забезпечує оволодіння професійною діяльністю та характеризує готовність до праці.

Загалом, під компетентністю розуміють комплексну цілісність знань, умінь та навичок у поєднанні із особистісними якостями й досвідом у конкретній галузі. Формування професійної компетентності є обов'язковим компонентом змісту навчання, його результатом й займає чільне місце у професійній підготовці фахівців.

До основних компонентів професійної компетентності відносять: соціально-правову (знання та уміння в межах взаємодії з суспільними інститутами й людьми, а також володіння прийомами професійного спілкування та поведінки); спеціальну (підготовленість до самостійного виконання конкретних видів діяльності, уміння вирішувати типові професійні завдання і оцінювати результати своєї праці, здатність самостійно набувати нові знання та уміння по спеціальності); особистісну (здатність до постійного професійного зростання і підвищення кваліфікації, а також самореалізація в професійній діяльності); екстремальну (здатність діяти в несподівано ускладнених умовах діяльності). Слід зазначити, що несформовані належним чином складові професійної компетентності або їх неузгодженість можуть призвести до протиріч у процесі

професійного становлення фахівця.

Водночас, у результаті теоретико-емпіричного аналізу професійної діяльності фахівців сектору безпеки, встановлено, що їй притаманний соціономічний характер, вирішення різновекторних завдань, пов'язаних із інтелектуальним та емоційним навантаженнями, що здебільшого реалізуються за екстремальних непередбачуваних умов. Ця діяльність є екстремальною, інтелектуально-прогностичною, комунікативною, мотиваційною. Зазначене зумовлює підвищенні вимоги до особистості професіонала, розвитку його професійно-важливих якостей.

Таким чином, професійна компетентність фахівців безпекових інституцій представлена сукупністю:

- соціально-комунікативної компетентності (володіння різними видами комунікації, здатність до протидії маніпулятивним впливам, підтримувати службові та ділові стосунки);
- діяльнісно-особистісної (сукупність спеціальних знань, умінь та навичок для самостійного вирішення професійних завдань, володіння технологіями подолання професійних деструкцій, здатність конструктивно діяти в напружених стресових ситуаціях, високий рівень мотивації до діяльності);
- організаційно-правової (здатність організовувати свою роботу, діяти в межах закону, визначати пріоритети в роботі).

Також, в аспекті ефективного формування такої компетентності необхідно звернути увагу на педагогічні, психологічні та нормативно-правові чинники процесу професійної підготовки з урахуванням сучасних вимог до такого виду діяльності.

УДК 159.9.072.351.743

Колесніченко О.С., кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, начальник науково-дослідної лабораторії морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності Національної гвардії України, науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України, підполковник; **Куруч О.С.**, ад'юнкт докторантури та ад'юнктури Національної академії Національної гвардії України, лейтенант

ВИЗНАЧЕННЯ ТИПІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-СУЇЦИДЕНТІВ, ЯКІ СКОЇЛИ САМОГУБСТВО У 2017-2019 РОКАХ

Профілактика безповоротних небойових втрат військовослужбовців, що виникають при здійсненні самогубств, – одне з пріоритетних напрямів в діяльності військових психологів і психіатрів.

Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності

Проведене дослідження і аналіз отриманих результатів дозволили виділити дві групи військовослужбовців-суїцидентів с двома (умовно виділеними на підставі наявної професійної підготовки, досвіду тощо) підгрупами в кожній. Перший тип позначено як «демонстративно-залежний», основною характеристикою якого є ускладнення взаємодії із зовнішнім світом значним прошарком значущого іншого. Така структура свідомості особистості призводить до виснаження, зниження адекватності реагування на актуальну ситуацію, нестійкість самоставлення тощо, які в екстремальних умовах сприяють посиленню кризи невідповідності, відчуттю провини, нікчемності.

Основними характеристиками першого підтипу є виражена акцентуованість особистості в осіб, які потрапивши в особливі умови практично миттєво накопичують досвід власної невідповідності ситуації та негативні оцінки на свою адресу з боку значимих інших. Навіть почувачись розгубленими, вони не звертаються за допомогою. Цей тип стало можливим виділити у період початку бойових дій в країні (2014-2016), коли з'явилась значна кількість військовослужбовців з обмеженою професійною придатністю і недостатньою професійною підготовленістю.

Представники другого підтипу, які мали можливість і час для пристосування до військової служби, досить точно переймають зовнішню манеру поведінки військовослужбовців (визначити цей тип стало можливим на другий період (2017-2019) збільшення суїцидів серед військовослужбовців). Проте жорсткі фільтри військового колективу посилюють у них риси залежності і нездатності відпускати ситуацію, заборону переживати тривожно-боязкий спектр емоцій з приводу виконуваної професійної діяльності. Крім того, що це становиться ще одним кроком до суїциду та формування інших залежностей, це ускладнює їх виявлення за допомогою психодіагностичного інструментарію, що заснований на самозвіті. Самі вони також не звертаються за допомогою, до кінця грають роль «справжнього» військовослужбовця. Представники цього підтипу можуть досить тривалий час накопичувати негативні переживання з приводу власної невідповідності, можливим залишається розвиток гострої кризи, наприклад, через втрату значимого іншого. Вчинення суїциду у переважній більшості здійснюється на фоні алкогольного сп'яніння.

Визначальними характеристиками другого типу, позначеного як «астено-депресивний», є виснаженість, демотивованість, звуження життєвих перспектив, негативний фон настрою. У першого підтипу другого типу ці характеристики зумовлені певною конституційною слабкістю: такими характеристиками нервової системи, як низький темп, низька активність та інтровертованість, які навіть при незначному ускладненні ситуації призводять до значного виснаження, накопичення негативних самооцінок на свою адресу і, як наслідок, до формування астено-депресивної симптоматики.

До другого підтипу віднесено військовослужбовців, які виснажилися внаслідок тривалого виконання службово-бойових обов'язків у складних умовах. Якщо для першого підтипу характерним є недорозвиненість мотиваційно-сміслової сфери внаслідок конституційної слабкості і несформованої у дитячо-юнацькому віці життєстійкості, то для другого підтипу характерним є редуція мотиваційно-сміслової сфери, втрата сенсу життєдіяльності внаслідок фізичного виснаження, професійного вигорання, розчарування.

УДК 159.9

Колесніченко О.С., кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, начальник науково-дослідної лабораторії морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності Національної гвардії України; **Мацегора Я.В.**, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності Національної гвардії України

СПЕЦИФІКА ПРЕДМЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНА КОРУПЦІЇ В ПСИХОЛОГІЇ

Розмах корупції в нашій країні та у світі викликає необхідність рефлексії психології корупції як нового наукового напрямку. Попри часте використання терміну «корупція», численні описи та визначення, накопичений фактичний матеріал, у сучасній психологічній науці проблематика корупції практично не представлена.

Слово «корупція» в буквальному перекладі (від лат. Corruption) позначає «псування, зіпсованість». Ще в римському праві термін *corrumpere* трактувалося як «пошкоджувати, ламати, руйнувати, підкуповувати», означає протиправні дії в судовій практиці. Цей термін походить від сполучення латинських слів *corrupti* – кілька учасників в одній зі сторін зобов'язального відносини з приводу єдиного предмета, і *ruptere* – ламати, пошкоджувати, скасовувати. З цих двох латинських коренів утворився термін, що означає у римському праві псування або пошкодження нормального ходу судового процесу або процесу управління справами суспільства за участю декількох осіб.

Предмет дослідження корупції в рамках психологічної науки можна визначити як закономірності генезису і функціонування корупційної поведінки суб'єкта державної влади.

Досвід суміжних наук допомагає визначити предмет власне психологічних

досліджень корупційної поведінки. У зв'язку з цим в першу чергу виникає потреба у вибудовуванні міждисциплінарних зв'язків всередині психологічного аналізу проблеми корупції та виділення предметних областей дослідження психології корупції в рамках різних галузей психологічної науки: галузь психології: предмет психологічного дослідження феномена корупції; культурно-історична психологія: культурно-історичні передумови корупції та особливості її проявів у рамках різних культур (етносів); юридична психологія: правосвідомість, що відхиляє поведінку, нормативна поведінка, юридичні аспекти корупційної поведінки; соціальна психологія: соціально-психологічні детермінанти корупційної поведінки; економічна психологія: економічна поведінка суб'єктів корупційних відносин; психологія праці: корупційна поведінка суб'єктів праці; педагогічна психологія: психологія навчання і виховання антикорупційна стійкість; конфліктологія: конфлікт інтересів в діяльності державних службовців; психологія особистості: особистісні детермінанти корупції та антикорупційної поведінки; антикорупційна стійкість як властивість особистості; диференціальна психологія: індивідуально-психологічні механізми антикорупційної поведінки; психологія розвитку, акмеологія: проблеми формування та розвитку антикорупційної стійкості; клінічна психологія: патохарактерологічні властивості корупціонера; політична психологія: психолого-політичні феномени корупції як інструмент передвиборних технологій і психології політичної боротьби; психодіагностика: діагностика та прогнозування корупційної поведінки.

Отже, системне обґрунтування концепції про сутність, генезис і структуру феномена «корупція» представляє широке поле для досліджень у рамках дуже багатьох наукових дисциплін, у тому числі має яскраво виражене психологічне вимірювання.

УДК 159.9

Коновалов В.В., кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, заслужений тренер України, заслужений працівник фізичної культури і спорту, співробітник Управління СБУ в Харківській області; **Бугай Ю.Р.**, курсант, Інститут підготовки юридичних кадрів для СБУ Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ В РАЙОНІ ПРОВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Психологічна підготовка, супровід та допомога військовослужбовцям, які знаходяться при виконанні службово-бойових завдань в районі проведення

Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності

бойових дій є надзвичайно важливим фактором для успішної реалізації їхніх оперативних завдань. Адже саме стресостійкість та психологічна готовність до виконання оперативних завдань є необхідними якостями, якими повинні володіти військовослужбовці збройних сил та інших військових формувань. Особливо це є актуальним на сьогоднішній день, коли проводиться операція об'єднаних сил (ООС) на сході України.

Саме початок антитерористичної операції (АТО) в Україні актуалізував проблему посттравматичного стресового розладу, який погано впливає на подальше життя військовослужбовців поза війною. Дуже важливо не перебільшувати це явище, але водночас і не мінімізувати його, адже всі ці проблеми можуть проявитися не лише як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), а й у формі інших розладів, зокрема: зловживання психоактивними речовинами, алкоголем, депресії, тривожні розлади, порушення контролю, спалахи злості та інше.

Для боротьби з негативними проявами ПТСР експертами Всесвітньої організації охорони здоров'я – установи ООН розроблена концепція реабілітації, яка передбачає певну систему заходів, спрямованих на швидке і максимально повне відновлення фізичного, психологічного та соціального статусу військовослужбовців з метою активної інтеграції його в суспільство з досягненням для нього можливої соціальної та економічної незалежності.

Це є, дійсно, дуже важливим, адже розвиток і благополуччя країни, а також здоров'я її громадян є найважливішими цінностями суверенної держави. Більше того, від 27 грудня 2017 року діє «Концепція розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року», метою якої є створення цілісної, ефективної системи охорони психічного здоров'я, яка функціонує в єдиному міжвідомчому просторі, забезпечує покращення якості життя та дотримання прав і свобод людини.

Саме медико-психологічна реабілітація здатна допомогти військовослужбовцям після пережитого стресу. Ця реабілітація, насамперед, спрямовується на особистість військовослужбовця, його самооцінку, комунікативні властивості, потреби, психологічні механізми компенсації та захисту, способи поведінки в родині, в професійному колективі та в інших соціальних групах. Більше того, військовослужбовцям потрібна певна так звана «психологічна корекція», яка включає в себе цілеспрямований психологічний вплив на військовослужбовця для приведення його психічного стану до норми після виявлення в нього будь-яких психологічних відхилень, неклінічних порушень та відновлення його здатності до виконання службових обов'язків. Також можуть надаватися психологічні індивідуальні чи групові консультування.

Отже, необхідність та важливість психологічного забезпечення

військовослужбовців при виконанні службових – бойових завдань в районі проведення бойових дій, що включає в себе психологічну підготовку, психологічний супровід та психологічну допомогу є надзвичайно важливим аспектом в процесі підготовки кваліфікованих кадрів для потреб сектору безпеки й оборони.

УДК 159.9

Кравченко О.В., кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Національної академії Національної гвардії України

**ЕКСТРЕНА ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА КУРСАНТІВ ДО ДІЙ
В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В МЕЖАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Питання психологічного супроводження службово-бойової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України, наразі, постає дуже гостро, особливо в умовах проведення ООС.

Екстремальні умови діяльності потребують від військовослужбовців максимальної зібраності, постійної бойової готовності до виконання своїх службових обов'язків, що може призвести до того, що вони нерідко переживають події, які виходять за рамки звичайного досвіду. Такого роду переживання можуть травмувати психіку особового складу.

Важливим елементом в службово-бойовій діяльності військовослужбовців є екстрена психологічна підготовка, яка є по суті не стільки підготовкою, скільки швидкою регуляцією психічного стану при зненацька виникаючих станах, що порушують здатність до ефективної діяльності.

Успішне вирішення цих задач обумовлено цілеспрямованими і наполегливими діями курсантів, створенням на заняттях з психологічної підготовки умов для формування у тих, хто навчається, високих професійних та психологічних якостей: здатності до ризику, відваги, ініціативи та самостійності, готовності до тривалих фізичних навантажень.

Психологічну підготовку в військовому навчальному закладі можна здійснювати за допомогою групових, практичних занять (багато з яких можуть бути з елементами тренінгу), відвідувань моргу та рольової гри, які повинні бути скорельовані з заняттями по тактико-спеціальній, фізичній та технічній підготовленості до проведення рукопашної сутички, бойової та вогневої підготовки та максимально наближеними до реальних умов СБД.

Одним із методів психологічної підготовки курсантів до діяльності в екстремальних умовах є метод аутогенного тренування. Для подолання стану

страху і заціпеніння можна використовувати методику зниження реакції тривоги і страху (Маріщук В. Л.); метод емоційно-образної терапії М.Д. Лінді.

Здійснити швидку вольову мобілізацію в складних умовах допоможе оволодіння курсантами прийомами вольового дихання. Для швидкої саморегуляції, керування стресом, розвитку бажаних якостей та навичок курсантам можна засвоїти метод керованої психофізіологічної саморегуляції «Ключ» Хасая Алієва.

Копінг-картки (картки оволодіння собою) є ефективною технікою когнітивно-поведінкової терапії, дозволяє блокувати настирливі негативні думки.

Для контролю над симптомами паніки можна застосовувати наступні методи самопомоги: «Метод сповільненого дихання», «Метод «паперового пакету». Важливою задачею психологічної підготовки курсантів є формування у них навичок керування болючими відчуттями без використання медикаментозних засобів.

Таким чином, застосування сучасних наукових методів і методик психологічної підготовки, які мають насамперед практичне спрямування та є доступними для вивчення, при серйозній особистій роботі курсанта над собою – є важливим фактором, що сприяє підвищенню рівня психологічної готовності до діяльності в екстремальних умовах, може успішно нейтралізувати всі можливі негативні впливи таких умов на нього і його дії, зменшити його душевні страждання та знизити вплив на нього стрес-факторів підвищеної інтенсивності.

УДК 159.9

Крапівіна Н.В., старший викладач спеціальної кафедри Національної академії СБ України

ОЦІНКА ДОСТОВІРНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ФАХІВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ

Комунікуючи у процесі вирішення професійних завдань фахівці сектору безпеки досить часто зіштовхуються із різноманітними методами й прийомами нещирості, приховування фактів, а також техніками повідомлення завідомо неправдивої інформації. Зазначене зумовлює як особистісний дискомфорт, що супроводжується підвищеною психічною напругою, так і деструкції у відносинах. Ураховуючи це, особливо актуальними стають оцінка достовірності та якості отриманої інформації від різних категорій осіб, виявлення ознак нещирості, якими супроводжується процес міжособистісної взаємодії при вирішенні професійних завдань. Саме виявлення ознак нещирості у процесі спілкування є

Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності

досить складним і зумовлюється, насамперед, значним обсягом інформації. Обмін інформацією між співрозмовниками у процесі комунікації може відбуватись з допомогою різних засобів: вербальних та невербальних. Проте основна увага співрозмовника, як правило, зосереджується на вербальних засобах, хоча вони не завжди дають змогу об'єктивно стверджувати про відвертість опонента та правдивість наданої ним інформації. Людина, яка має намір приховати певні факти від фахівця сектору безпеки або видати брехню за правду, зазвичай не може контролювати усі прояви власної поведінки.

У процесі міжособистісного спілкування більшість людей прислухаються саме до слів. Словами можна передати значний обсяг інформації набагато швидше, ніж мімікою, жестами чи рухами тіла. Коли людина хоче щось приховати або представити у вигідному для неї ракурсі, вона ретельно обдумуватиме кожне своє слово, оскільки за сказане необхідно нести відповідальність, а зверхній тон, сердитий вираз обличчя чи невідповідні мовленню рухи завжди можна якось пояснити чи заперечувати. Тому оцінка інформації, яку одержує фахівець сектору безпеки у процесі спілкування, має включати встановлення правдивості інформації, вираженої вербальними засобами, а також тлумачення жестів, міміки, поз, рухів й інших невербальних проявів, що використовуються співрозмовником для передачі інформації.

На сьогодні, в стрімкому вирі інформаційних потоків та розгалуженості можливостей дізнатися й використовувати різноманітні маніпулятивні техніки та психологічні прийоми маскуванню обману, актуалізується оцінювання достовірності отриманої від співрозмовника інформації. При оцінюванні інформації особі слід: визначити першоджерело інформації та мету співрозмовника щодо її розповсюдження; виявлення та уточнення в ній усього незрозуміло вираженого змісту; очищення її від елементів дезінформації (дезінформація – свідоме надання неправдивої інформації, яка вводить людину в оману щодо реальної ситуації з метою досягнення певних корисливих цілей) та інших перекручувань. Дуже важливо викрити не тільки ознаки свідомої дезінформації та нещирості співрозмовника, не лише констатувати факт недостовірності, а дослідити причину її виникнення та можливі наслідки.

Таким чином, конструктивне професійне спілкування фахівців сектору безпеки забезпечується урахуванням особливостей вербальних та невербальних проявів, якими супроводжується процес розмови. Оцінюючи достовірність інформації у процесі спілкування слід, насамперед, вдаватися до аналізу як вербальних, так і невербальних засобів комунікації. Переважно основна увага зосереджується на вербальних проявах (звуках, словах, висловлюваннях), проте не менш важливими у зазначеному процесі є паузи, характеристики голосу і дихання, вирази обличчя, рухи, жести, пози, манери, особливості просторового розміщення партнерів, тобто – невербальні засоби.

УДК 159.92

Ларіонов С.О., кандидат психологічних наук, доцент, начальник кафедри психології та педагогіки Національної академії Національної гвардії України;
Ларіонова І.Т., аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

КРЕДИТНО-БОРГОВА ПОВЕДІНКА ПРАВООХОРОНЦІВ: ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА?

Частина населення знаходиться у життєвій ситуації, яка зваблює чи змушує брати гроші в борг, позичати їх у банках і різноманітних кредитних установах, які працюють в тому числі онлайн. Юрист І.Ю. Бердан зазначає, що майже кожен другий українець мав змогу одержати мікрокредит до 10 тис. грн., реальна переплата по якому знаходиться в межах 100-1000% відсотків річних. Апетити фінансових установ підкріплюються мережею колекторських фірм і приватних судових виконавців, відсутністю системи надійної правової допомоги широким верствам населення в нашій державі. В решті, до переживання боргового зобов'язання додається зовнішній психологічний тиск щодо його виплати, репутаційні втрати на роботі і у сім'ї, цивільно-правові наслідки у вигляді вторинних зобов'язань (штрафи і пеня) та інші супутні труднощі. Засоби масової інформації наводять приклади докорінної зміни способу життя боржників: змін місця проживання, розриву сімейних і товариських стосунків, суїцидальної поведінки, тривалих судових тяжб тощо. Не випадково у жовтні 2019 року введено в дію Кодекс з процедур банкрутства, який передбачає банкрутство фізичної особи.

В результаті існує цілий «прошарок» населення, що постійно живе в борг, в основному це люди молодого працездатного віку, які мають офіційний дохід.

Проблема фінансових боргів і відповідного способу життя не є ізольованою, вона психологічно «коморбідна» самотності, фрустрованості, особистісній неефективності, адиктивній поведінці тощо. Можна передбачати, що переживання боргових зобов'язань – значна і часто тривала стресогенна ситуація для людини, яка веде до формування відповідного способу життя. Так, О. Кіреєва зазначає наявність спектру долаючої поведінки: від захисної, уникаючої до активно-конструктивної, яка є по суті функцією від соціально-економічних обставин життя людини та її особистісних особливостей.

В науковій психологічній літературі зазначена проблема ще недостатньо розроблена, вона описується термінами «боргова поведінка», «кредитно-боргова поведінка», «персональний дефолт», «боргова фрустрованість». Відмічається, що кредитна (керований борг) та боргова фрустрованість (некерований борг) мають спільні риси.

*Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення
службово-бойової діяльності*

Ю. Мужичкова пропонує розглядати зазначену поведінку в континуумі «кредитоманія – активне використання кредитів – консервативне накопичення». О. Лебедев в просторі «кредитна толерантність – кредитна фрустрованість – боргова фрустрованість – боргова толерантність».

О. Кіреєва та О. Дьомін висувають цікаву, на наш погляд тезу про зміни суб'єктності у осіб, що мають значимі кредитно-боргові труднощі. Це дає змогу поставити їх в ряд з такими видами поведінки як адиктивна, obsesивно-компульсивна та поведінка особи з досвідом психологічної травми, для яких також різною мірою притаманна деформація суб'єктності. Автори наводять дані емпіричного дослідження щодо наявності кореляційних зв'язків між рівнем суб'єктності та мірою конструктивності копінг-поведінки.

Дж. Бачман пропонує наступну типологію «боржників»: 1) неекономні, недбайливі, що живуть сьогоднішнім і не планують майбутнє; 2) наївні, що не уявляють повною мірою наслідки утвореної заборгованості; 3) постраждали від непередбачуваних обставин, для яких фінансовий колапс є наслідком життєвого форс-мажору; 4) нерозсудливі, беспечні транжири, які здійснюють неосмислені трати; 5) безпринципні, неетичні боржники, які ніколи не збирались віддавати борг; 6) явно фінансово неспроможні боржники, яким кредит був виданий помилково. На нашу думку, слід додати ще одну групу боржників, які явно фінансово неспроможні, а отримали кредит внаслідок неетичної і непрофесійної поведінки кредитної організації, яка зацікавлена не у поверненні грошей, а у нарощуванні боргу.

Важливо, на нашу думку, розглянути можливість психологічної діагностики типу кредитно-боргової поведінки правоохоронців, особливо курсантів відомчих закладів вищої освіти. Частина з них одержує досить велике грошове утримання, що робить їх «солодкими» клієнтами для мікрокредитних установ. Працівникам психологічної служби, курсовим офіцерам, кураторам було б корисно знати критерії включення до «групи ризику», мати науково-обґрунтовані рекомендації щодо профілактики ситуацій персональних дефолтів, психологічної допомоги при переживанні персонального дефолту тощо.

УДК [159.0.07+331.461]:355/351.74

Лиман А.А., науковий співробітник науково-дослідної лабораторії морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності НГУ науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГ України Національної академії Національної гвардії України, старший лейтенант

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РИЗИКУ, НЕБЕЗПЕКИ ТА ЗАГРОЗИ В СЛУЖБОВО-БОЙОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Зростання кількості екстремальних надзвичайних подій в Україні, в тому числі збройна агресія Російської Федерації, терористичні акти, техногенні аварії, численні факти злочинних зазіхань на життя та здоров'я військовослужбовців Національної гвардії України (далі НГУ), з використанням незліченної кількості незареєстрованої зброї, що знаходиться у цивільного населення, обумовлюють доскональне вивчення питання безпеки особистості військовослужбовця НГУ, дослідження місця небезпеки, загрози та ризику в його службово-бойовій діяльності.

На сьогоднішній день існує велика низка досліджень пов'язаних з питаннями стрес-факторів на людину під час виконання професійних завдань в екстремальних умовах (І.В. Запоточний, Ю.І.Воробйов, Б.О. Смірнов, Є.П. Ільїн, Т.В. Корнілова, U. Beck, N. Luhmann, D. Dorner, та ін.).

Питання місця безпеки, загрозливих ситуацій, готовності та схильності до ризику в професійній діяльності представників ризиконебезпечних професій (військовослужбовці НГУ, представники Національної поліції, Державної служби надзвичайних ситуацій, Державної прикордонної служби та ін.) активно займаються І.І. Приходько, О.С. Колесніченко, Я.В. Мацегора, Н.В. Юр'єва, О.М. Хлонь, А.І. Петимко, А.Г.Ніазашвілі, Ж.С. Костюк, О.А. Долгий та ін.

Найточнішим у сфері наукової психології, цілісне уявлення про феномен психологічної безпеки, надано професором І.І. Приходьком, який визначає її як складну багаторівневу динамічну систему, що визначає ступінь захищеності психіки людини, її здатність підтримувати оптимальний рівень функціонування, спроможність усунення виникаючих зовнішніх та внутрішніх загроз та можливість збереження на достатньо стійкому працездатному рівні. З метою розширення меж розуміння феномену психологічної безпеки особистості слід розглянути такі поняття як «ризик», «загроза» та «небезпека», що є по суті визначальними категоріями цього поняття.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» ризик визначено як усвідомлену можливість небезпеки, що може виникнути внаслідок ухвалення рішень в умовах невизначеності та реалізації загрози. Загрозливий –

*Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення
службово-бойової діяльності*

який містить у собі загрозу, небезпеку. Небезпека – це можливість якогось лиха, нещастя, шкоди тощо; стан, коли кому-небудь щось загрожує; професійна небезпека – це небезпека, яка може виникнути в процесі виконання роботи та призвести до травми. Ж.С. Костюк визначає «загрозу частиною ризику і конкретною формою небезпеки, яка виникає у разі негативного наслідку прийнятого рішення чи невинновданого ризику». У розумінні В.О. Пономаренка та Д.В. Колесова небезпека виступає певною ворожою силою або силою протидії намірам людини. Загрозу вони розуміють як реальність збитку і конкретного змісту. На їх думку, саме наявність небезпеки і визначеність загрози перетворює будь-яку життєву ситуацію в ситуацію ризику.

N. Luhmann робить акцент на тому, що визначення ризику залежить від суб'єкту, який потрапляє в ситуацію невизначеності: для одних ситуація буде сприйматись як ризикована, для інших як небезпечна. На його думку, ризик відноситься до сфери суб'єкта, який проявляє активність до оточуючої дійсності і приймає рішення, небезпека ж є продуктом середовища і стосується об'єкта. Про ризик, слід говорити тоді, коли прийняте рішення вважається таким без якого збиток, втрати, будь-який несприятливий результат, могли і не виникнути.

Отже, огляд існуючих наукових підходів дослідження зазначеної проблеми дозволив зробити наступні висновки: людина може піддаватися ризику і не по своїй волі (наприклад, як військовослужбовці НГУ, котрі виконують службово-бойові завдання майже завжди за ризикованих умов); загрозу можна визначити як можливу небезпеку шкідливих наслідків, а небезпеку – як можливість їх настання; небезпека, як і загроза, є більш об'єктивними категоріями, що реально існують поза свідомістю людини і незалежно від її волі, а ризик – є категорією суб'єктивною, що вказує на залежний від людини вибір та послідуочі наслідки, які необхідно враховувати та прораховувати.

У перспективі подальших досліджень нами планується визначення взаємозв'язку психологічної готовності військовослужбовців НГУ до дій в ризикованих загрозових ситуаціях та ефективності виконання ними службово-бойової діяльності.

УДК 355.318:355.433.4:316.776.23

Ліпатов І.І., кандидат психологічних наук, професор, професор кафедри військово-соціального та психологічного забезпечення Національної академії Національної гвардії України

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ МАРШУ

Під поняттям інформаційно-психологічної безпеки особового складу формувань Національної гвардії України на наш погляд слід розуміти захищеність психіки особового складу від негативного інформаційно-психологічного впливу, спрямованого на впровадження деструктивної інформації у свідомість і (або) підсвідомість військовослужбовців, суспільну свідомість військових колективів що приводить до неадекватного сприйняття ними дійсності та може сприяти їх неадекватним діям при виконанні службово-бойових завдань.

Забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу при проведенні маршу здійснюється у три етапи: прогнозування інформаційно-психологічного впливу противника; профілактики негативних наслідків; зриву психологічних акцій противника.

На першому етапі, прогнозування інформаційно-психологічного впливу противника, основними напрямками роботи доцільно визначити:

- постійний моніторинг суспільно-політичної обстановки в регіоні, районі виконання службово-бойових завдань та по маршруту руху колон з метою виявлення чинників, які можуть ускладнити виконання службово-бойових завдань і бути використані противником в інтересах здійснення інформаційно-психологічного впливу на військовослужбовців;
- вивчення морально-психологічного стану особового складу своїх сил з метою виявлення осіб чи груп військовослужбовців, які найбільш підвержені інформаційно-психологічному впливу, вивчення їх психологічних особливостей для здійснення психологічної підтримки;
- виявлення наявних у противника сил і засобів психологічних операцій, їх розташування, можливих районів залистування та розкидання інших матеріалів інформаційно-психологічного впливу противника з метою їх локалізації та знищення.

На другому етапі, профілактики негативних наслідків необхідно здійснювати:

- нейтралізацію й локалізацію суспільно-політичних факторів, які можуть бути використані противником для проведення інформаційно-психологічного впливу;
- проведення консультативної і корекційної роботи з військовослужбовцями (групами військовослужбовців), які найбільш уразливі до інформаційно-психологічного впливу противника, носіїв панічних настроїв, прикріплення їх

Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності

до найбільш психологічно стійких воїнів, а при необхідності здійснення їх ізоляції;

– доведення до військовослужбовців сильних і слабких сторін противника, можливих форм і методів психологічних операцій противника;

– роз'яснення кожному військовослужбовцю справедливого характеру їх службово-бойових дій;

– виявлення та нейтралізація ворожих агентів та їх помічників серед особового складу, які розповсюджують чутки, плітки, панічні настрої;

– виявлення районів залистування, розповсюдження інших матеріалів інформаційно-психологічного впливу противника та їх локалізація;

– при наявності підрозділів радіотехнічної розвідки і радіоелектронної боротьби, встановлювати випадки трансляції радіостанцій противника, здійснювати аналіз змісту повідомлень, що передаються, та їх радіоелектронне пригнічення.

На третьому етапі, зриву психологічних акцій противника, необхідно здійснювати:

– нарощування морально-психологічного потенціалу військ;

– виховання у військовослужбовців твердої переконаності в правильності розпоряджень і наказів керівництва держави і командування;

– оперативне проведення всіх видів інформування: суспільно-політичного, бойового та технічного, швидке реагування на всі події;

– проведення на привалах індивідуальних, групових бесід з військовослужбовцями, організувати випуск інформаційних листівок;

– контроль за радіоэфіром, підтримання режиму радіомовлення, прихованості зв'язку;

– проведення експрес-оцінки морально-психологічного стану особового складу;

– виявлення та нейтралізація панічно налаштованих військовослужбовців, надання їм психологічної допомоги.

Велику увагу при забезпеченні інформаційно-психологічної безпеки особового складу при проведенні маршу слід приділяти швидкому реагуванню на перебіг подій, своєчасному доведенню інформації до особового складу, пам'ятаючи про ефект першості. Він полягає в тому, що перше повідомлення про будь-яку подію спричиняє сильніший вплив, ніж подальші. Друга інформація буде засвоєна лише тоді, коли вдасться замінити вже сформовану позицію людини, що набагато складніше. При забезпеченні інформаційно-психологічної безпеки особового складу слід враховувати те, що перші два етапи проводяться при підготовці до проведення маршу, а третій – як у ході підготовки, так і при його здійсненні.

УДК 378:316.46

Луценко Б.В., аспірант кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами імені академіка І. А. Зязюна Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЯКОСТЕЙ ЛІДЕРА У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-КОМАНДИРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

У сучасних умовах усе очевиднішим стає зміщення пріоритетів в оцінці професійної підготовки фахівця з виконавчих якостей до визнання домінантності активних, самостійних, відповідальних професіоналів, яким властиві якості лідера. Тому проблема формування лідерських якостей у майбутніх офіцерів командирів доводить свою актуальність.

Питання професійної підготовленості офіцера постають під зовсім іншим кутом у світлі реформування військової освіти. Підготовка військових фахівців часто відбувається таким чином, що курсанти отримують велику кількість інформації, яка не знадобиться їм у процесі здійснення службово-бойової діяльності. Разом з тим питанню психологічної підготовки та технологіям формування лідерських якостей приділяється не достатньо уваги.

Гостро постає необхідність вдосконалення професійної підготовки офіцерів, реформування вищої військової освіти з метою комплектування військових частин фахівцями, які здатні вміло керувати підрозділом, завоювати довіру і авторитет у особового складу, бути неформальними лідерами своїх колективів у сучасних умовах.

Військова педагогіка має звертатися до курсанта як до суб'єкта навчальної діяльності, як до особистості, яка прагне до самовизначення і самореалізації. З цієї позиції курсант розглядається як цілісна особистість, вивчаються компоненти, що визначають його суб'єктні позиції, визначаються якості, що вимагають розвитку для успішної професійної діяльності.

Основу формування якостей лідера сучасного офіцера складають, по-перше, соціальні чинники – суспільно-економічний лад, морально-психологічна єдність командирів і підлеглих, службовий стан офіцерського складу. По-друге, психологічні фактори, до яких відносяться особистісні якості керівника військового колективу. Соціальні чинники складають відносно постійну складову практичної сфери діяльності командирського авторитету і роблять свій позитивний вплив незалежно від того, що собою являє офіцер. Зовсім інша річ психологічні фактори. Складність полягає у тому, що скільки людей – стільки і особистостей, кожна з яких має тільки їй притаманні якості та мотивацію.

Створення педагогічної технології та виявлення психолого-педагогічних умов формування якостей лідера у майбутніх офіцерів-командирів Національної гвардії України повинні спиратися на дослідження лідерства, як соціально-психологічного феномена, типологію лідерства, його функціональних особливостей, значення рольових механізмів міжособистісних взаємодій, взаємозв'язок та відмінність лідерства та керівництва. Для підготовки майбутнього офіцера, як керівника військового колективу, необхідно виділити його особистісні якості, володіння якими необхідне для успішної професійної діяльності.

Якісна підготовка офіцера-командира в закладах вищої освіти є об'єктивною передумовою оптимальної диференціації членів військового колективу, сприяє ефективному вирішенню бойових та спеціальних завдань.

Одним із шляхів досягнення цієї мети є згуртування курсантських колективів, формування в них позитивного соціально-психологічного клімату, забезпечення всебічного розвитку лідерських якостей майбутніх офіцерів.

УДК 159.937.2/3:27-587.65-057.36

Мельник Ю.Б., кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри психології та педагогіки Національної академії Національної гвардії України

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТИГМАТИЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ПРОБЛЕМА

Військовослужбовці знаходяться під постійним впливом соціальних і психологічних факторів. Особливо значний вплив цих факторів на військовослужбовців відбувається в лімінальні періоди, що часто-густо стає причиною стигматизації.

Стигматизація (грец. stigma – клеймо, пляма) в клінічній психології – приписування оточуючими (стигматизаторами) кому-небудь певних, найчастіше негативних характеристик за формальними обставинами в силу культурних традицій або політики, а також власних психологічних комплексів.

Мета дослідження – вивчити причини стигматизації військовослужбовців і обґрунтувати цей феномен як міждисциплінарну проблему.

Методологія дослідження ґрунтується на когнітивно-поведінковому, соціокультурному і системному підходах до вивчення проблеми стигматизації. Використаний комплекс теоретичних методів дослідження: аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, систематизація та інтерпретація результатів.

Стигматизації характеризуються як приписування соціальним оточенням людині певних характеристик за формальними ознаками. Наприклад,

*Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення
службово-бойової діяльності*

військовослужбовець – дисциплінований, виконавчий, відповідальний, надійний, сильний і т.п. Нами виділено 3 основні напрями стигматизації, в яких досліджуються проблеми стигматизації військовослужбовців: 1) соціальний; 2) психологічний/психіатричний; 3) фізіологічний.

Кожний з цих напрямів має свої особливості та різні аспекти вивчення. При дослідженні проблем стигматизації військовослужбовців важливо визначити причини їх виникнення (діагностичний етап), динаміку розвитку та заходи профілактики можливих наслідків (медико-психологічний супровід).

Серед основних причин стигматизації можна виділити такі: політика держави; культурні традиції суспільства; установки і ціннісні орієнтації референтної групи; наявність індивідуальних психологічних комплексів.

Слід зазначити, що стигматизації можуть бути як зовнішніми (з боку соціуму), так і внутрішніми (самостигматизація). З огляду на це доцільно їх дослідження в соціальній та психологічній площині. Втім, на нашу думку, враховуючи міждисциплінарну проблематику, ефективним буде застосування цілісного підходу до розробки дієвих засобів вирішення проблем стигматизації.

Основна проблематика стигматизації військових пов'язана з різними формами самостигматизацій: аутопсихічною, компенсаторною, соціореверсивною, які утворюють комбінації (компенсаторна, дисоційована, деідентифікація тощо). Вивчення динаміки розвитку стигматизації у військовослужбовців привело нас до розуміння того, що це складний соціально-психологічний процес, в якому важливе значення має стан всіх складових індивідуального здоров'я та життєдіяльність особистості й її взаємозв'язок із суспільством. Ігнорування цієї проблеми або несвоєчасні заходи можуть мати серйозні наслідки: психічні розлади (депресію, біполярний афективний розлад, психози тощо), а також стають причинами суїцидів військових ветеранів.

Найбільш ефективним засобом усунення проблем стигматизації військовослужбовців та забезпечення профілактики можливих негативних наслідків вважаю використання медико-психологічного супроводу, який включає спільну діяльність медичного персоналу та психологів з діагностики, терапії, корекції, реабілітації, профілактики. Вивчення проблем стигматизації та їх профілактика у військових ветеранів сприятиме вирішенню питань їх репатріації і адаптації до цивільного життя, профілактики у них психічних розладів і поліпшення стану психічного здоров'я. Результати цих досліджень можуть використовуватися психологами у роботі з військовослужбовцями.

УДК 159.9

Міршук О.Є., кандидат педагогічних наук, заступник начальника кафедри психології та педагогіки Національної академії Національної гвардії України, підполковник

ПРИЙОМИ МОДЕЛЮВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ В ХОДІ ПІДГОТОВКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ДО ДІЙ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ

Участь в операції об'єднаних сил, де постійно присутні умови підвищеного ризику та серйозна загроза життю і здоров'ю військовослужбовців, може призвести до переживання подій, що виходять за рамки наявного досвіду. Дані переживання можуть травмувати психіку військовослужбовців, що в свою чергу може призвести до унеможливлення виконання поставленого перед підрозділом завдання, а в деяких випадках викликати серйозного погіршення стану психічного здоров'я. Без наявності відповідної підготовки та досвіду, в незвичних (екстремальних) умовах, людина буде діяти імпульсивно, або орієнтуватися на прямі показники та доступну їй інформацію. Психологічно підготовлений військовослужбовець підсвідомо сприймає прямі показники та непрямі ознаки і в умовах нестачі інформації може швидко прийняти рішення і діяти більш ефективно. В цьому і полягає перевага психологічно підготовленої людини над звичайними автоматичними діями які в екстремальних умовах можуть бути неправильними оскільки інформація може бути спотвореною.

Сучасний стан підготовки фахівців до дій в різноманітних умовах обстановки вимагає дотримання вимог професійної та професійно-психологічної підготовки, доцільного вибору та підготовки місця проведення занять, відповідної матеріальної бази і засобів здійснення психологічного впливу на особовий склад. Керівниками відповідних занять (інструкторами) повинні імітуватись різні бойові ситуації з метою покращення особистої психологічної готовності військовослужбовців та бойової готовності підрозділів. Чим краще змодельована та реалістично імітована ситуація тим ближче за своєю психологічною структурою навчально-бойова діяльність наближається до бойової. Слід пам'ятати, що головним завданням психологічного моделювання є відтворення моделі самої бойової діяльності, а не зовнішня картина бою.

Варто зазначити, що моделювання бойової діяльності буде більш ефективним, якщо керівники занять та навчань будуть застосовувати моделювання психологічних факторів. Це свого роду прийоми створення реалістичних умов обстановки, які викликають у військовослужбовців психічні стани і реакції подібні до тих що виникають у реальному бою. Моделювання психологічних факторів базується на принципах подібності та аналогічності. Під час підготовки до занять та навчань керівникам необхідно не тільки

визначити їх мету і тактичний задум, але й психологічний задум, а саме прийоми і засоби які будуть задіяні для впливу на військовослужбовців.

Суть психологічного задуму полягає в розподілі прийомів і засобів моделювання по визначеним етапам занять чи навчань, подолання яких буде формувати у військовослужбовців досвід, рішучість, наполегливість, сміливість, ініціативність та інші якості.

За засобами моделювання психологічних факторів бою варто виділити такі прийоми моделювання:

– Словесно-знакові. При цьому моделюванні вплив на військовослужбовців здійснюється через накази, команди, розпорядження, жести, сигнали свистком, ліхтарем тощо.

– Наочні. Вплив здійснюється шляхом демонстрації різних предметів та елементів створюваної обстановки та ін.

– Комп'ютерно-тренажерні. Вплив здійснюється шляхом застосування комп'ютерної та тренажерної техніки з відповідним програмним забезпеченням.

– Імітаційні. Вплив здійснюється з використанням засобів імітації, таких як: димові шашки, вибухові засоби, імітація поранених з ознаками кровотечі, обливання водою, відтворення через акустичну систему записів звуків бойових дій та руху техніки тощо.

– Бойові. Вплив здійснюється шляхом моделювання факторів (чинників) бою з використанням бойової техніки, озброєння і підручних засобів, що застосовуються для організації і ведення бойових дій.

УДК 159.944.4

Морозов О.М., доктор медичних наук, професор, почесний академік Національної академії педагогічних наук України, заслужений діяч науки і техніки України, провідний науковий співробітник наукової лабораторії Національної академії СБ України

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ПОСТТРАВМАТИЧНИМИ СТРЕСОВИМИ РОЗЛАДАМИ

Незважаючи на різницю проявів ПТСР, принципова послідовність побудови етапів системи реабілітації залишається у своїй основі типовою: 1) встановлення продуктивного психологічного контакту з пацієнтом; 2) виявлення структури ПТСР та найбільш актуальних порушень; 3) розробка індивідуальної системи реабілітації; 4) реалізація системи; 5) перевірка досягнутих результатів; 6) складання заключного висновку щодо стану пацієнта.

Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності

Перший етап передбачає встановлення продуктивних форм взаємодії між пацієнтом та спеціалістом, що досягається за допомогою когнітивного (раціонального) впливу під час спілкування. Виробляється позитивне ставлення до спеціаліста та до процедур з реабілітації. Після цього обговорюються та узгоджуються усі основні етапи реабілітації. Важливим є досягнення такого рівня взаємодії, коли пацієнт стає не тільки об'єктом впливу, а й активним учасником процесу.

Другий етап передбачає виявлення найбільш актуальних проявів ПТСР. Цей етап можна назвати психодіагностичним. Він уявляє з себе самостійну частину роботи спеціаліста та потребує окремого опису, тому не буде детально розглядатися у форматі представленого матеріалу. Зауважимо, що реалізація цього етапу потребує встановлення чіткої картини ПТСР – причин їх виникнення, структури, динаміки та виразності проявів, а також вивчення особистості пацієнта, його життєвих позицій, службового і сімейного стану, планів на майбутнє.

Третій етап передбачає розробку, з опорою на отримані дані, індивідуальної системи реабілітації.

Четвертий етап полягає в розгортанні індивідуальної системи реабілітації в повному обсязі. Цей етап включає декілька послідовних кроків. Перший крок передбачає закріплення досягнень першого етапу і повної практичної взаємодії між спеціалістом і пацієнтом. Другий крок – це початок застосування конкретних методик психологічного впливу. Його особливість полягає у реалізації одного з основних педагогічних принципів, а саме – рух від простого до складнішого. Третій крок полягає у набутті пацієнтом максимально можливої автономності саморегуляції свого стану. У нього формуються навички, спрямовані на корекцію проявів ПТСР. Проводиться навчання дихальним вправам, прищеплюються стійкі навички самонавіювання і елементи психофізичної гімнастики. Добираються, наприклад, прийоми для самостійної профілактики дратівливості, перевтоми, керування емоційним станом, зниження небажаних реакцій на перебування в недружньому середовищі. За необхідності проводиться робота з близькими пацієнту людьми. Окремо проводиться робота щодо початкової психологічної адаптації пацієнта до соціуму.

П'ятий етап полягає у перевірці стійкості досягнутих результатів. Пацієнт повинен не тільки на словах підтвердити покращення стану та пройти психодіагностику, а й продемонструвати навички саморегуляції.

Завершальний, шостий етап, полягає в складанні спеціалістом детального висновку про результати реабілітації. Він повинен передбачити подальшу динаміку ПТСР та надати поради на майбутнє. Висновок спирається на комплекс об'єктивних даних, отриманих за весь період взаємодії спеціаліста з пацієнтом.

УДК 37.01

Непіпенко Л.П., доцент, кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України

ФІЛОСОФСЬКІ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ПІДҐРУНТЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ТА ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНО- МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ КУРСАНТІВ І СТУДЕНТІВ

На противагу буденним уявленням про вичерпність впливу філософії на суспільне життя, у наш час філософія та її методи залишаються важливим методологічним підґрунтям та ефективним інструментом осмислення реальності. Як жити людині у сучасному світі, який швидко змінюється, без критичного філософського мислення, без рефлексивності по відношенню до світу і до себе? Нестабільність, невизначеність та непередбачуваність соціальних змін сьогодення вимагає фундаментальних змін у структурі особистості, мобілізації її творчих резервів та індивідуальної активності. Сама суть і категоріальний апарат філософських дисциплін містить невичерпний матеріал для розвитку творчого мислення курсантів і студентів.

У загальнофілософському аспекті творчий потенціал особистості є синтетичною якістю, що характеризує міру можливостей особи самостійно ставити і вирішувати нові завдання у своїй суспільно значущій діяльності. Цей потенціал уявляється як сукупність різних можливостей (потенціалів): предметно-перетворювального (навички, вміння, здібності), пізнавального (інтелектуальні здібності), аксіологічного (ціннісні орієнтації), комунікативного (морально-психологічні якості), художнього (естетичні здібності).

Опанування філософських дисциплін є важливою передумовою розвитку творчого потенціалу особи, її духовного збагачення, інтелектуального становлення, формування світоглядно-методологічної культури, здатності до адекватного розуміння складних проблем людського буття та участі в їх вирішення. Це передбачає відхід від догматичного сприйняття філософських дисциплін як набору усталених і готових істин, які слід лише завчити та некритично відтворити у навчальній аудиторії. Курсанти та студенти за допомогою викладача мають бути зорієнтовані на засвоєння того факту, що філософствування є завжди теоретизуванням, роботою думки, глибоко особистісними роздумами кожної людини про неповторність свого існування в оточуючому світі. За таких умов кожне навчальне заняття та самостійна робота курсантів і студентів мають бути спрямовані не на просте копіювання того, що вивчається, а на осмислення конкретного філософського матеріалу, надання йому власної інтерпретації. Такий підхід має спонукати до інтенсивної інтелектуальної діяльності курсантів і студентів, сприяти розвитку їхньої

продуктивно-творчої активності, що характеризується вільним самоусвідомлюючим мисленням, оригінальністю висновків, здатністю до критичного аналізу і синтезу, виявлення нових сторін конкретного об'єкта вивчення. Найбільш плідними формами навчання, що містять набір досить різноманітних засобів активізації мислення курсантів і студентів, стимуляції їхньої творчості є проблемні питання, тести, задачі, логічні вправи, робота з класичними філософськими текстами, творчі завдання тощо. Важливу роль у розвитку творчого потенціалу курсантів і студентів, у формуванні відповідної сучасним реаліям культури мислення відіграє робота викладача, спрямована на засвоєння категоріального апарату філософських дисциплін.

Сформульовані І. Кантом загально світоглядні питання: «Що я можу знати?», «Що я маю робити?», «На що я можу сподіватись?», «Що таке людина?», а також його твердження про те, що культура полягає у суспільній цінності людини сьогодні можуть розглядатись у якості філософського підґрунтя компетентнісного підходу, вироблення базових компетенцій – пізнавальної, моральної, громадянської, професійної та інших. Тільки за таких умов освіта здатна виконувати свою сутнісно-змістовну гуманістичну місію.

УДК 159.9:355.332:351.746.1(043.3)

Олешко Д.О., кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри прикордонної служби Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, підполковник

ПСИХОЛОГІЧНІ СТАНИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

У психологічних дослідженнях проблема психологічних бар'єрів у професійній діяльності фахівця пов'язується з поняттям труднощів, перешкод, криз, напружених станів. Психологічні утруднення у його професійній діяльності розглядалися у контексті усієї його життєдіяльності. Велика увага приділялася розгляду стресових ситуацій, конфліктів у спілкуванні з колегами, психічних станів та елементів професійної деформації. Вивчення труднощів у професійній діяльності почалося у 20-ті роки минулого століття, коли проводилися дослідження соматичної, рухової, інтелектуальної, емоційної сфер.

Зазначимо, що основними чинниками труднощів багатьма дослідниками називаються: стрімкі зміни соціального і фізичного середовища, підвищення темпів життя та його вартості, руйнування традиційних стереотипів свідомості, і, як наслідок, зміна професійних умов життєдіяльності, усвідомлення

*Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення
службово-бойової діяльності*

необхідності подальшого професійного самовдосконалення; перебудова ціннісно-смыслових і світоглядних позицій, пов'язаних з перетвореннями у суспільстві. Аналіз сутності психологічних бар'єрів у професійній діяльності офіцера показав, що при переживанні ним труднощів виникають такі психічні стани, які унеможливають застосування певних засобів діяльності і спілкування (тривожність, напруженість, непевність, страх, незадоволеність, стрес). Вплив таких психічних станів на діяльність офіцера залежить від їхньої виразності. Між психічними станами і продуктивністю праці існує певна залежність, згідно якої психічні стани офіцера впливають на продуктивність його праці.

Отже, виникнення психологічних бар'єрів у професійній діяльності офіцера обумовлено певними ситуаціями, до яких можна віднести:

– ситуації невизначеності (раптова зміна розкладу, заміна колег, несподіване інспектування керівництвом, невизначеність критеріїв оцінки праці, нестандартність умов при виконанні службових обов'язків, що вимагають певної імпровізації);

– ситуації з ускладненими умовами діяльності офіцера (велика кількість підлеглих, багатопредметний характер діяльності, додаткові навантаження у позаслужбовий час, кураторство, дефіцит часу на підготовку до занять, відсутність необхідного часу для повноцінного відпочинку);

– ситуації незадоволеності (відсутність задоволеності власною діяльністю, невідповідність потреб можливостям, невідповідність успішності підлеглих професійним очікуванням офіцера);

– ситуації конфлікту, що виникають при відсутності взаєморозуміння; нездатності знайти конструктивні шляхи розв'язання конфлікту у системах: «керівник-підлеглий», «офіцер-офіцер», «офіцер-керівництво»;

– ситуації зміни (підвищення-зниження) соціального стану, статусу, що створюють певний позитивний або негативний мікроклімат у колективі (атестація, конкурси тощо);

– ситуації входження у нове професійне середовище (зміна соціальної ролі офіцера), що виникають при переході до іншого підрозділу, на іншу посаду, при необхідності переучуватися);

– ситуації кризи у професійній діяльності у цілому (зміна у системі цінностей суспільства, низька соціальна оцінка результатів професійної діяльності).

УДК 331.103.2

Орел О.В., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України

**РЕЗУЛЬТАТ ТРЕНІНГУ ЯК ЕТАП ПЛАНУВАННЯ
НАВЧАЛЬНОГО ЗАХОДУ**

З'ясування і опис очікуваних результатів є початковим і обов'язковим етапом як планування навчального заходу, так і його проведення.

В свою чергу, результати навчання обумовлюють структуру навчання, засновану на потребах цільової групи. Вони допомагають тренерам розробляти програми та матеріали, а також обирати оптимальні методики, дають можливість спілкуватися тренерській команді.

Конкретні результати повинні відповідати SMART-критеріям, а саме бути:

- specific – конкретними – ретельно сформульованими, лаконічними, з певною конкретизацією та визначенням однієї чіткої цілі;
- measurable – вимірювальними – щоб можна було визначити, що вони досягнені; для цього виробляються критерії вимірювання;
- realistic – реалістичними (яких можна досягти, домогтися) – щоб тренер міг контролювати досягнення цілей;
- achievable – досяжними – в межах можливості тренера підготувати і використати у цільовій аудиторії;
- time-framed – часо-досяжними – розробленими для певного проміжку часу (тривалість тренінгу).

Крім цього, результати навчання повинні вписуватися у загальну картину, і допомагати досягненню загальних цілей підготовки, а також бути розміщені в порядку логічної послідовності:

- обов'язкові цілі – які необхідно досягнути в результаті навчання;
- важливі цілі – які слід досягнути;
- додаткові цілі – які в ідеалі повинні бути включені, якщо дозволить час і обставини, але їх не слід намагатися досягнути на шкоду більш високим пріоритетам.

Результати тренінгу – повинні бути ретельно сформульовані із використанням дієслів дії та конкретними прикладами застосування:

- 1) знання – дати визначення, викласти, перелічити, пригадати, маркувати, назвати, писати;
- 2) вміння і навички – оцінити, розрізняти, категоризувати, класифікувати, порівняти, співставити, пов'язувати, знаходити співвідношення (відповідність), аналізувати, тлумачити, інтерпретувати, досліджувати, оцінювати, констатувати,

обґрунтовувати, захищати, оспорювати, визначати, рахувати, розраховувати цифри). Організувати, планувати, призначити, створювати, демонструвати, комбінувати, використовувати, узагальнити, вирішувати.

Приклад застосування: вміти знайти джерело; вміти обчислити строки; проаналізувати обставини; співвіднести фактичні обставини справи з нормою нормативно-правового акту;

3) соціальний контекст – розуміти, пояснити, описати, пріоритезувати, визнати, цінувати, ілюструвати, формулювати, вибирати.

Приклад застосування: Розуміти, яка захищена ознака (стать, національність, вік тощо) враховувалася чи не враховувалася при прийнятті рішення; належно реагувати на прояви упередженості за захищеною ознакою; вести судовий процес безсторонньо та неупереджено, без дискримінації.

УДК 34.05

Острроверх А.М., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України

ПРАВОВИЙ СВІТОГЛЯД ТА ЙОГО ПІДВИЩЕННЯ СИЛОВИМИ СТРУКТУРАМИ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день ключове завдання держави полягає у тому, щоб кожен громадянин України відчув реальну дію конституційних положень у своєму повсякденному житті. Однією з необхідних умов цього є підвищення рівня правової освіти населення. Велику роль тут відіграють навчальні заклади країни.

Військово-соціальна робота передбачає здійснення соціально-правових, інформаційних і організаційних заходів щодо сприяння військовослужбовцям у реалізації встановленими законами України, іншими законодавчими актами прав і пільг, одержанні ними соціальної допомоги та відповідних компенсацій. Вона спрямовується на: вивчення та аналіз соціальних проблем, матеріальних та духовних проблем військовослужбовців; сприяння доведенню до військовослужбовців визначених законами соціальних пільг, прав та допомоги; сприяння у вирішенні питань, порушених у заявах, скаргах та пропозиціях військовослужбовців підрозділу; соціальну адаптацію воїнів до специфічних умов військової служби, створення в бойових підрозділах соціальних умов і гарантій, які б забезпечували нормальну життєдіяльність військовослужбовців, сумлінне ставлення до виконання покладених на них службових обов'язків, реалізацію конституційних прав, встановлених законами України та іншими нормативно-правовими актами; створення у підрозділі умов для запровадження

механізмів соціального захисту військовослужбовців; своєчасне розв'язання проблем соціально-побутового характеру

Національна гвардія України бере участь відповідно до закону у взаємодії зі Збройними Силами України у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони.

Удосконалення правової освіти повинно бути всеохоплюючим і передбачити поряд із вдосконаленням форм і методів оволодіння юридичними дисциплінами, здійсненням навчального процесу з урахуванням сучасних вимог до державотворення і правового забезпечення всієї гами людської діяльності, також і вироблення підходів до її усвідомлення і сприйняття як елементу державної політики, складової соціального прогресу, утвердження верховенства права і закону, прав людини і громадянина, впровадження цивілізованих форм суверенітету, територіальної цілісності та національної безпеки України.

Кваліфікований спеціаліст повинен не тільки володіти теорією, але й вміти ефективно використовувати в своїй подальшій практичній діяльності. В першу чергу це стосується правозахисників, тому що від якості їх підготовки та професіоналізму залежить доля кожного окремого громадянина, котрому прийдеться звернутися за допомогою до них.

На сьогоднішній день формування правового світогляду правозахисників залежить від перевтілення їх правових знань в особисті переконання і життєву позицію. Тому важливо прищепити їм почуття нетерпимості до будь яких відступів від закону, шляхом роз'яснення основних норм права. Розкрити сутність і переваги служіння народу України, як єдиному джерелу влади в нашій державі, шляхом поваги і розуміння прав, свобод та обов'язків людини.

Правове виховання в підрозділах Національної гвардії і Збройних Сил України є важливою складовою частиною повсякденної діяльності, воно повинно проводитись безперервно, наполегливо та дуже грамотно. Від нього в значній мірі залежить виконання бойових завдань.

УДК 159.92:351.746.1

Паливода О.О., кандидат психологічних наук, провідний науковий співробітник наукової лабораторії Національної академії СБ України

ПСИХОЛОГІЧНЕ СУПРОВОДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ФАХІВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ

Система ефективного кадрового забезпечення на сьогодні набуває все більшої актуальності. Роль людини в організації, стимулювання її до

*Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення
службово-бойової діяльності*

ефективної праці, запобігання виникненню негативних наслідків впливу професійного середовища та інші проблеми все більше у центрі уваги як науковців, так і керівників різних ланок управління. Останнім часом значно збільшилась кількість досліджень, присвячених виокремленню особливостей формування та розвитку особистості під впливом умов навчання та професійної діяльності, становлення професіонала, здатного без шкоди для власного фізичного та психічного здоров'я ефективно виконувати професійні завдання протягом достатньо тривалого часу.

В результаті аналізу наукової літератури, нами встановлено, що професійне становлення фахівця – це формування та розвиток психологічних характеристик особистості (мотивів, особистісних якостей, індивідуально-психологічних особливостей, здібностей) та оптимальних способів професійної поведінки, що забезпечують успішність її діяльності. Слід зазначити, що професійне становлення, як частина життєвого становлення особистості, не лише відображає зміни професійно-важливих якостей фахівця або індивідуальних властивостей в період професійного самовизначення, навчання у навчальному закладі, адаптації до умов професійної діяльності. Це становлення й тих особистісних характеристик, що відбувається у подальшому професійному житті. Майже всіма вченими, які займаються дослідженням цієї проблеми, визнається, що людина досягає вершини свого професійного розвитку на стадії здійснення професійної діяльності. Тому він однаково залежить як від особливостей діяльності, так і від індивідуальних можливостей конкретної людини. З цього випливає, що процес професійного становлення є індивідуальним, неповторним для кожної людини та відбувається упродовж професійної діяльності.

Дослідження психологічних особливостей професійного становлення обов'язково має включати визначення його детермінант (зовнішніх: вимоги діяльності й вплив професійного середовища та внутрішніх – особистісний потенціал, наявні психологічні характеристики на момент оформлення в підрозділ, труднощів та протиріч, що виникають у процесі діяльності), динаміки особистісних психологічних характеристик (для визначення основних змін, що відбуваються на кожному етапі професіогенезу), критеріїв успішності професійного становлення (розвиненість професійно-важливих якостей, ціннісно-мотиваційних особливостей, виявлення криз у професійному становленні, визначення задоволеності співробітників окремими аспектами діяльності тощо).

Дієва система психологічного супроводження професійного становлення, в свою чергу, має включати в себе такі групи заходів: діагностичні, корекційно-профілактичні та прогностично-розвивальні. Таке супроводження має здійснюватись з урахуванням виділених характеристик етапів професіогенезу, а

також орієнтуватися на діагностику та зміни за основними складовими. Основними формами психологічного супроводження професійного становлення, при цьому, є здійснення заходів з професійно-психологічного відбору, постійний моніторинг особистісних змін та рівня задоволеності професійною діяльністю, консультування, профілактика негативних станів, розробка індивідуального стилю діяльності, тренінги розвитку професійно-важливих якостей, емоційно-вольової стійкості, підвищення психологічної компетентності тощо.

УДК 159.9

Пасічник В.І., кандидат психологічних наук доцент, доцент кафедри військово-соціального та психологічного забезпечення оперативно-тактичного факультету Національної академії Національної гвардії України;
Афанасенко В.С., кандидат психологічних наук професор, професор кафедри психології та педагогіки Харківського Національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

ПРОБЛЕМИ ТА ЧИННИКИ, ЯКІ ВИЗНАЧАЮТЬ ПЕРСПЕКТИВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ УКРАЇНИ

Вивчення сучасної проблематики професіоналізації фахівців морально-психологічного забезпечення (МПЗ) для військових формувань України показало, що нині існує ряд чинників, які на стратегічному рівні визначають перспективи подальшої їх професійної підготовки до виконання завдань за призначенням у контексті переходу на стандарти НАТО. Зазначені чинники конкретизовані на основі проведених нами теоретичних та емпіричних досліджень із залученням широкої вибірки досвідчених та успішних фахівців МПЗ Збройних Сил та Національної гвардії України, як носіїв важливої дослідницької інформації.

Практика свідчить, що на теперішній час існує цілий ряд проблем, наявність яких ускладнює процес професійного становлення фахівців МПЗ та у загальному плані знижує ефективність реалізації ними визначеної соціальної ролі, і відповідно – негативно відбивається на рівні морально-психологічного стану особового складу військових частин та підрозділів. Основні проблеми стратегічного рівня пов'язані з невизначеністю майбутнього органів МПЗ та відсутністю чіткої концепції подальшої реалізації у силових структурах нашої країни цього виду всебічного забезпечення діяльності військ. Хронічна

*Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення
службово-бойової діяльності*

невизначеність та організаційні трансформації структур МПЗ, які перманентно відбуваються з 1991 року, викликають у майбутніх фахівців МПЗ відчуття невпевненості у кар'єрних перспективах і правильності вибору фаху.

Нормативно-правова база діяльності структур МПЗ у Збройних силах України та інших військових формуваннях представлена на теперішній час різноманітними, недостатньо між собою скоординованими та чітко визначеними концепціями різних років розроблення, що потребують суттєвого оновлення з урахуванням тенденцій взаємодії України з НАТО. Очевидним є лише те, що у сучасний перехідний період процес професіоналізації фахівців МПЗ має бути спрямований на вдосконалення та забезпечення адаптивності їх професійних характеристик до виконання тих завдань, які неодмінно будуть реалізовуватись у майбутньому, наприклад: зв'язки з громадськістю, цивільно-військове співробітництво, психологічна робота, соціально-правова робота тощо.

Отже для визначення подальшої стратегії професіоналізації даних фахівців необхідне цілісне бачення оновленої системи морально-психологічного забезпечення чи тієї системи, яка прийде їй на зміну в контексті реалізації системи забезпечення національної безпеки України та урахування позитивного досвіду передових країн світу. При цьому варто зазначити, що в арміях країн Північноатлантичного блоку людський фактор, як і у наших концепціях МПЗ, розглядається основним чинником досягнення перемоги в сучасному бою. Незважаючи на деякі розбіжності організаційного характеру, в цих арміях створена чітка та ефективна система морально-психологічного впливу. Важливо вказати і те, що в арміях країн Альянсу немає єдиного уніфікованого підходу щодо побудови та структури органів, які реалізують подібні нашим органам МПЗ функції. Вони мають суттєві національні відмінності.

Сучасні тенденції функціонування нашого суспільства теж свідчать, що роль морально-психологічного забезпечення не знижується, а значно зростає та потребує, перш за все, збереження набутого досвіду і подальшого вдосконалення підготовки кадрів, які його реалізують. Так, підвищення ролі морально-психологічного забезпечення в сучасних умовах пов'язане з рядом важливих чинників військово-політичного та соціально-економічного характеру, а саме:

– потужним інформаційно-психологічним впливом на свідомість громадянського суспільства як з боку Російської Федерації, так і сепаратистських сил в середині держави. Йдеться про відкриту інформаційну боротьбу, в умовах якої суттєво зростає значення протидії деструктивним проявам антидержавного характеру та породженню регульованого хаосу;

– збереженням змішаної форми комплектування Збройних Сил та Національної гвардії України. Ми маємо форму комплектування з притаманними їй особливостями морально-психологічного впливу на різні категорії військовослужбовців, в першу чергу на військовослужбовців

строкової служби з урахуванням багатьох складових цієї проблеми. Мається на увазі: несформованість у більшості призовників належної мотивації до служби; бажання багатьох з них уникнути за різними причинами виконання свого громадянського обов'язку; низький рівень освіти, правосвідомості та загального рівня культури призованих осіб, що визначає необхідність посилення заходів морально-психологічного впливу;

– недостатнім рівнем сформованості у командирів підрозділів належних психолого-педагогічних знань, навичок та вмінь роботи з особовим складом, що обумовлює потребу у наявності їх заступників з морально-психологічного забезпечення;

– недостатньою підготовленістю молодшого командного складу, сержантів для реалізації лідерської ролі у здійсненні належного морально-психологічного впливу на особовий склад.

Подолання наявних протиріч та врахування зазначених чинників при реалізації інновацій у сфері МПЗ може стати надійним підґрунтям для якісного оновлення процесу професіоналізації фахівців цього виду забезпечення, що у значній мірі сприятиме посиленню у збройних формуваннях та державі у цілому авторитету цих органів, а також якісній реалізації морально-психологічного впливу на особовий склад, як передумови досягнення високого рівня ефективності його службової діяльності.

УДК 159.922.2

Пашенко А.О., старший викладач кафедри психології та педагогіки Національної академії Національної гвардії України, підполковник

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

В умовах залучення частини та підрозділів Національної гвардії України до відсічі збройної агресії Російської Федерації питання психологічної готовності особового складу до виконання бойових завдань є домінуючим та не менш важливим, ніж володіння військовослужбовців зброєю та прийомами її застосування. Аналіз та статистика злочинів, надзвичайних подій та дисциплінарних проступків за час проведення Антитерористичної операції та Операції об'єднаних сил на території Донецької та Луганської областей безумовно вказує на гостру проблему своєчасного виявлення, діагностики та попередження будь яких проявів делінквентної поведінки, що є ознакою протиправної поведінки військовослужбовців.

З початку Антитерористичної операції та Операції об'єднаних сил

Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності

найголовнішими проявами протиправної поведінки є: пияцтво військовослужбовців, злочини, пов'язані із вживанням та незаконним обігом наркотичних речовин, самовільне залишення місця несення служби, необережне поводження зі зброєю, боєприпасами, яке призвело до загибелі тощо.

Психологічний аналіз чинників делінквентної поведінки військовослужбовців в умовах бойових дій дозволяє робити висновки, що вищезазначені негативні явища зустрічаються не тільки в підрозділах, що знаходяться у безпосередньому зіткненні з противником, але й у навчальних центрах та місцях постійної дислокації військових частин. На жаль, на сьогоднішній день, незважаючи на значну кількість досліджень причин та передумов виникнення негативних соціально-психологічних явищ і процесів у Національній гвардії України, не сформовано єдиної концепції виявлення під час професійно-психологічного відбору та запобігання відхилень у поведінці військовослужбовців в системі психологічної роботи. Наявні на сьогодні підходи до мінімізації цих явищ не враховують усіх особливостей їхнього розвитку в бойовій обстановці, унеможливають проведення ефективної профілактичної роботи та супроводу службово-бойової діяльності.

Саме тому одним з головних завдань командирів (начальників) підрозділів, офіцерів по роботі з особовим складом є розуміння причин та передумов виникнення проявів делінквентної поведінки серед військовослужбовців. Оволодіння формами, методами, прийомами та засобами оперативної діагностики, проведення ефективних заходів запобігання відхиленням у поведінці військовослужбовців, їх профілактика і мінімізація негативного впливу є запорука успішного виконання покладених на підрозділи Національної гвардії завдань.

Гострота та актуальність вищезазначеної проблеми обумовили здійснити узагальнення сутності делінквентної поведінки у військовослужбовців, пошук найбільш дієвих та ефективних форм діагностики та організації профілактичної роботи щодо її недопущення.

Отже, проведення теоретичного та емпіричного вивчення психологічних аспектів делінквентної поведінки і особистості військовослужбовця-делінквента, визначення психологічних чинників делінквентної поведінки та надання рекомендацій фахівцям служби психологічного забезпечення щодо удосконалення методичних засобів проведення професійно-психологічного відбору кандидатів на військову службу у Національну гвардію України, є невід'ємною складовою покращення соціально-психологічного клімату у військових колективах.

УДК 159.9.019.4:001.8(045)

Приходько І.І., доктор психологічних наук, професор, начальник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України Національної академії Національної гвардії України, полковник; **Байда М.С.**, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності НГУ науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГ України Національної академії Національної гвардії України, майор

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІАГНОСТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Проблемні питання, пов'язані з діагностикою адиктивної (залежної) поведінки залишаються актуальними й на сьогодні. В ході вирішення цієї проблематики вчені стикаються з необхідністю вирішення таких проблем як, коморбідності адикцій (наявність декількох, пов'язаних між собою адикцій) перехід адиктивної поведінки в стадію патологічних захворювань, і стійке прагнення адиктивних приховати адиктивну поведінку. Акцент, більшості вчених, робиться на так звані об'єктивні методи діагностики адикцій - біохімічні та психофізіологічні. Звісно ці методи є дієвими, проте у більшості випадків у військових формуваннях (з'єднаннях, частинах), просто не вистачає часу та коштів охопити весь особовий склад, для проходження даних процедур. Тому в нашому майбутньому дослідженні ми будемо спиратися саме на психодіагностичний напрямок вивчення адиктивної поведінки, але й звісно брати до уваги інші напрямки.

Говорячи про термін «адиктивна поведінка» можна стверджувати, що він є приватною формою відхилень у поведінці, яка головним чином залежить від ауто- і гетроагресивних тенденцій особистості, схильності до відходу від реальності шляхом змін сприйняття дійсності за допомогою прийому наркотичних засобів і психотропних речовин (НЗПР). Залежна поведінка характеризується широким спектром патологій різного ступеня тяжкості, однак хворобам залежності властиві і загальні риси: синдром зміненої реактивності до дії даного ксенобіотика (форма вживання, стійкість і інші); синдром психічної залежності (комфорт в період інтоксикації); синдром фізичної залежності (втрата контролю, абстиненція, фізичне задоволення). Крім того, загальними є базові особистісно-характерологічні особливості особистості з синдромом залежності: прогностична некомпетентність; сугестивність; ригідність і епілептоїдність; інфантильність; простодушність і «легкість»; цікавість і пошукова активність; максималізм; завищена схильність до ризику і «смаку небезпеки» (екстремальність); страх самотності; егоцентризм; яскравість фантазій і образного мислення; нетерплячість; психостенічність і гіпоманія. Кожна зі

складових є значущою при становленні одного з типів девіантної поведінки: делінквентної, адиктивної, патохарактерологічної, психопатологічної.

З організаційної точки зору, у всьому світі, заходи психологічної діагностики схильності до адиктивної поведінки стосуються, в першу, працівників державних установ, а також військовослужбовців (в тому числі службовців), діяльність яких пов'язана з високою небезпекою для себе і оточуючих, несуть службу зі зброєю, та мають доступ до даних, що становлять державну таємницю. Основними завданнями організації психологічного тестування адиктивної поведінки в державних установах є : отримання своєчасних даних поширеності та динаміки споживання наркотичних речовин серед, зазначених вище категорій; визначення груп ризику (групи посиленої психологічної уваги) для проведення вторинної психопрофілактики; підвищення мотивації осіб, які зловживають алкоголем та вживають наркотичні речовини, на необхідність проходження лікування у лікувальних закладах; попередження розповсюдження та вживання НЗПР серед учнів і службовців (військовослужбовців). Разом з тим, організація психологічної діагностики схильності до адиктивної поведінки в різних країнах та державних установах може відрізнятись.

УДК 37.013

Рютін В.В., кандидат педагогічних наук, доцент, начальник кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України, полковник

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВО-СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Соціальна політика держави щодо військовослужбовців та членів їх сімей має бути цілеспрямованою, своєчасною та ефективною. Аналіз досліджень В.В. Ягупова, Є.П. Дуба та інших військових науковців гуманітарієв з проблематики військово-соціальної роботи дозволяє прийти до логічного висновку, що саме військово-соціальна робота реалізує соціальну політику держави у секторах безпеки та оборони України. Ефективність вищевказаної роботи залежить в тому числі від врахування декількох особливостей, увагу до яких ми звертаємо у даних тезах.

1. Кадрова особливість. Офіцерам по роботі з особовим складом які займаються вирішенням питань військово-соціальної роботи доцільно мати фахову підготовку, відповідний рівень військової освіти та можливість підвищувати свою кваліфікацію саме у сфері соціальної роботи. Питання підготовки офіцерів відповідного рівня військової освіти для підрозділів Національної гвардії України за відповідною спеціалізацією, наприклад «Військово-соціальна робота» стає дедалі актуальним.

**Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення
службово-бойової діяльності**

2. Особливий зміст військово-соціальної роботи. Військовий соціальний працівник – професійно-підготовлений фахівець, що має необхідну кваліфікацію у сфері військово-соціальної роботи та виконує необхідні види військово-соціальної роботи, допомагає військовослужбовцям та членам їх сімей вирішувати проблеми, створює для цього необхідні ресурси, забезпечує взаємодію між військовослужбовцем і соціальним середовищем, підвищує відповідальність військової організації за людину впливає на реалізацію військово-соціальної політики.

Основні завдання військово-соціальної роботи ми визначали раніше, але особливими (виходячи з існуючої ситуації) на нашу думку є наступні:

1. Здійснення координаційно-методичної діяльності вирішення соціальних проблем у підпорядкованих частинах з'єднаннях ОТО НГУ.

2. Встановлення, підтримання та зміцнення зв'язків з органами місцевої влади, громадськими, релігійними організаціями (проармійського проукраїнського спрямування) щодо участі в організації і проведенні військово-соціальної роботи з військовослужбовцями та членами їх сімей.

3. Підтримання необхідних зв'язків з вищими органами військового управління, науковими та освітніми організаціями для вирішення питань щодо вдосконалення військово-соціальної роботи у частинах з'єднаннях ОТО НГУ.

4. Визначення військово-соціальної роботи з сім'єю військовослужбовця основним провідним напрямом роботи у «соціальному трикутнику» – «військовослужбовець-родина-військова частина».

5. Розробка карти соціальних зв'язків військовослужбовця - документу де на основі соціально-демографічних даних, аналізу соціальної активності військовослужбовця можна: сприяти його соціальному розвитку, корегувати соціальну поведінку, попереджати розвиток у нього соціальних девіацій тощо.

6. Створення у військових частинах груп сімейної підтримки з найбільш активних дружин офіцерів, що мають авторитет і вплив, здатні якісно організувати та реалізовувати для військовослужбовців рекреаційну функцію (відпочинок і дозвілля військовослужбовців та членів їх сімей).

УДК 171.123.5

Салієнко О.О., кандидат наук з державного управління, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України

**КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ
ГРОМАДЯНИНА**

Суспільні гарантії виживання, підтримка незаможних людей і тих, що бідують, існували задовго до створення держави. Усі давні цивілізації дають нам такі приклади. Однак соціальні функції держави інституціалізуються на

*Науково-практична конференція Національної академії Національної гвардії України
2 квітня 2020 р., м. Харків*

*Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення
службово-бойової діяльності*

досить пізніх стадіях її еволюційного розвитку. В Україні поняття «соціальний захист» почали широко вживати лише на етапі переходу до ринку, хоча в тій чи іншій формі соціальний захист завжди був притаманний українському суспільству.

Кожному громадянину потрібен комплекс заходів, спрямованих на створення безпечного соціального середовища, закріплений законодавчо. Так, в Конституції України передбачаються такі гарантії соціального захисту громадянина. Зокрема, у ст. 46 Конституції України проголошується, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також: у старості та інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також: бюджетних та інших джерел соціального забезпечення, створення мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними.

У найширшому трактуванні соціального захисту до нього включають також заходи з охорони здоров'я, соціальну роботу тощо.

Отже, соціальний захист передбачає певний рівень матеріальної забезпеченості, тобто підтримку доходів, захист добробуту.

Соціальний захист — це комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах. Організаційно-правові заходи передбачають створення інститутів соціального захисту і законів, які повинні керувати їх діяльністю, економічні — формування механізмів перерозподілу доходів, тобто стягнення податків та інших платежів.

Сучасні системи соціального захисту мають тенденцію до задоволення специфічних потреб окремих груп населення, що змінюються в часі й просторі. Зазначимо, що матеріальний добробут не є самоціллю, а лише передумовою створення соціального добробуту — таких умов життя, в яких людина добре почувається, може фізично й розумово розвиватися. Отже, кінцевою метою соціального захисту є надання кожному члену суспільства незалежно від соціального походження, національної або расової приналежності можливості вільно розвиватися, реалізовувати свої здібності.

Отже, соціальний захист передбачає як пасивні, так і активні засоби підтримки доходів. Пасивними заходами є соціальна допомога, активними — соціальне страхування (тобто забезпечення доходів на випадок втрати працездатності чи роботи), лікування і профілактика хвороб, сприяння здобуттю освіти й підвищенню кваліфікації.

УДК 37.013.73

Севрук І.І., кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України; **Соколовська Ю.В.**, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України; **Чупрінова Н.Ю.**, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У НОВІЙ ОСВІТНІЙ ПАРАДИГМІ ПІДГОТОВКИ ВИСОКОПРОФЕСІЙНОГО ОФІЦЕРСЬКОГО КОРПУСУ У ЗВВО

На сучасному етапі реформування Національної гвардії України відповідно до стандартів НАТО вища військова освіта здійснює ґрунтовний перегляд стандартів підготовки фахівців, освітніх навчальних програм і підходів щодо організації освіти на засадах компетентнісного підходу та підготовки компетентнісної моделі військового фахівця.

У новій парадигмі компетентнісної моделі підготовки високопрофесійного офіцерського корпусу навчально-виховний процес у ЗВВО має бути спрямований не лише на оволодіння професійними знаннями і практичними навичками (англ. «hard skills» – технічні /«тверді»/ професійні навички (компетентності), але й на формування у майбутніх офіцерів (англ. «soft skills» – «м'які» навички (компетентності), що необхідні для службової та службово-бойової діяльності, і є соціально значущими.

«Soft skills» – соціологічний термін, який відноситься до емоційного інтелекту людини, свого роду перелік особистісних характеристик, які пов'язані з ефективною взаємодією з іншими людьми. До цієї групи належать індивідуальні, комунікативні та управлінські навички.

«Soft skills» – навички соціальної взаємодії та міжособистісного спілкування – є однією з найважливіших складових успішної професійної діяльності військовослужбовців та військвслужбовиць Національної гвардії України, обов'язковою умовою ефективного виконання ними службових та службово-бойових завдань. Soft skills пов'язані з особливостями професії офіцера – правоохоронця НГУ, професійними завданнями та способами їх практичного виконання, вони обумовлюються сферою повноважень, обов'язків і відповідальності офіцерів НГУ.

Сформовані компетентності soft skills мають забезпечити можливості офіцерам(кам) – правоохоронцям здійснювати ефективну соціальні взаємодії як всередині військового середовища, так і у взаємостосунках з громадським

Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності

суспільством, здатності до якісного керування підлеглими, професійної і соціальної адаптації та самореалізації, спільної діяльності у команді, до прийняття соціально-відповідального рішення, вміння розв'язувати проблеми та конфліктні ситуації при виконанні службових та службово-бойових завдань тощо.

У відповідності до «Стандартів вищої освіти» (2018 рік), зокрема, за спеціальністю 253 «Військове управління (за видами збройних сил)» військовий фахівець має оволодіти 23 компетентностями, серед яких 11 – загальних, 12 – спеціальних (фахових), певна їхня частка (ЗК-01, ЗК-02, ЗК-03, ЗК-04, ЗК-05, ЗК-06; СК-20, СК-22) напряму пов'язана з навичками соціальної взаємодії та міжособистісної комунікації.

Формування соціальних компетентностей у ЗВВО потребує відповідних умов. Якщо «hard skills» /професійні компетентності/ закладаються на спеціалізованих (фахових) військових кафедрах та забезпечуються профільними навчальними дисциплінами, то «soft skills» /соціальні компетентності/ формуються переважно при вивченні дисциплін гуманітарного блоку, в першу чергу соціально-гуманітарних.

Роль дисциплін соціально-гуманітарного циклу у ЗВВО набуває нового актуального значення за умов інформаційної війни, що розгортається на теренах України. Очевидною стає необхідність підготовки військового фахівця як соціально зрілої особистості, що має сформовані патріотичні переконання, цінності, що співпадають з цінностями військової служби та військово-професійної моралі, яка здатна займати активну життєву позицію, орієнтуючись у сучасному соціокультурному середовищі.

Компетентності soft skills означають систему складних соціальних умінь і навичок взаємодії, сценаріїв поведінки у типових соціальних ситуаціях, які дозволяють швидко і адекватно адаптуватися і зі знанням справи приймати рішення за різних обставин. Вища військова школа має сприяти формуванню соціальних компетентностей майбутніх офіцерів через перегляд застарілої освітньої парадигми щодо моделі підготовки військового професіонала, яка презентує домінування технократичного, дегуманізованого та дегуманітаризованого підходів у навчально – виховному процесі. Необхідним є перегляд освітніх професійних програм у напрямку збільшення питомої ваги дисциплін соціально-гуманітарного спрямування та забезпечення формування soft skills для підготовки високопрофесійного офіцерського корпусу у ЗВВО.

УДК 316.614 – 057.36

Семенов С.С., кандидат філософських наук, доцент, заступник начальника кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії Національної гвардії України, полковник; **Громико О.В.**, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба; **Будур І.М.**, начальник кафедри філософії Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, полковник

ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВІ ВІДНОСИНИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У вітчизняному законодавстві цивільно-військові відносини визначаються як сукупність правових взаємовідносин між суспільством та складовими частинами Воєнної організації держави, які охоплюють політичні, фінансово-економічні, соціальні та інші процеси у сфері національної безпеки й оборони. Ці відносини базуються на формальних та неформальних взаємодіях.

Взаємодія двох імперативів – воєнної безпеки і відповідальності – корінні проблеми цивільно-військових відносин. Це означає, що всі силові структури мають бути компетентною, професійною, відповідальною військовою силою і одночасно у всіх випадках повинні служити демократичній державі, поважати її цінності та залишатися під її контролем.

Західноєвропейський та світовий досвід надає Україні певну демократичну модель побудови цивільно-військових відносин, яка може відповідати потребам нових демократичних держав. Ця модель передбачає: 1) високий рівень військового професіоналізму й усвідомлення військовими обмеженого характеру їх військової компетенції; 2) фактичне підпорядкування військових цивільному політичному керівництву, яке приймає основні рішення в області зовнішньої і воєнної політики; 3) визнання політичним керівництвом за військовими певної сфери професійної компетенції і автономії, у результаті – мінімальне втручання військових у політику, а політиків у військову сферу; 4) демократичний цивільний контроль над оборонною сферою, Воєнною організацією держави; 5) високий рівень політичної культури військових, передусім офіцерського корпусу. Особливе значення для побудови цивільно-військових стосунків за європейськими демократичними стандартами має військовий професіоналізм.

Демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією держави – комплекс здійснюваних згідно з Конституцією і законами України правових, організаційних, інформаційних заходів для забезпечення неухильного додержання законності й відкритості в діяльності всіх складових частин

Воєнної організації та правоохоронних органів держави, сприяння їх ефективній діяльності і виконанню покладених на них функцій, зміцненню державної та військової дисципліни. Він охоплює законодавчо визначені процедури та механізми політичного (президентського), адміністративного (з боку уряду), парламентського і громадського контролю, за допомогою яких цивільна влада та демократичні інститути суспільства беруть участь у формуванні оборонної політики та контролюють її реалізацію.

Розвиток демократичного цивільного контролю над Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями є одним із центральних елементів їх реформування. Головна увага у цій сфері зосереджена на двох напрямках: участь громадських організацій у формуванні політики Міністерства оборони, внутрішніх військ та інформування громадськості про їх діяльність. З цією метою при Міністерстві оборони створена Громадська рада. Аналогічні громадські органи створені й при керівних органах інших військових структур.

Отже, цивільно-військові відносини в сучасному українському суспільстві за своїми принципами повністю відповідають загальноєвропейській моделі демократичного цивільного контролю над Воєнною організацією держави і є одним з центральних елементів їх подальшого реформування в Україні з метою забезпечення національної безпеки держави відповідно до її національних інтересів.

УДК 159.943

Слурденко Д.О., старший викладач кафедри психології та педагогіки Національної академії Національної гвардії України, майор

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КОМПОНЕНТИ САМОВРЯДУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Складність сучасної ситуації в реформованій Україні, що реалізувалася в гострих суперечностях, зміні норм, правил, цінностей, двоїстих оцінках минулого, розмитості справжнього, невизначеності майбутнього, породжує у людини переживання про побудову власного життя, її самокерованості або залежності від життєвих обставин.

Особливий інтерес викликає самоврядування в період професійного становлення, коли розвивається готовність до функціонування в сучасному світі і прагнення самостійно приймати рішення, коли зростає потреба проявити свої можливості в самореалізації.

З огляду на факт вираженості індивідуальної мінливості емоційного поведінки в період дорослішання, можна припустити, що нові подразники, що

Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності

з'являються в процесі розвитку військовослужбовців, дають нові приводи для виникнення внутрішніх суперечностей, а значить і подолання їх. Очевидним стає одна важлива обставина: однією із значущих умов соціально-психологічної адаптації молодій людині, яка тільки вступила до військової служби, є наявність певного рівня самоврядування, який проявляється в переході до самостійної усвідомленої активності в нових видах і формах службово-бойової діяльності.

Сформованість особистісного самоврядування у сучасного військовослужбовця багато в чому визначає його успіх в різних сферах діяльності, так як дозволяє йому проявляти самостійність в якості суб'єкта будь-якої службово-бойової діяльності. Чим складнішою, творчою і непередбачуваною жорсткими інструкціями і алгоритмами є діяльність, тим більша роль відводиться самоврядуванню в процесі соціально-психологічної адаптації протягом усього життєвого шляху. Специфіка суб'єктивної картини життєвого шляху особистості, здатність до самоврядування можуть стати або фундаментом адекватної, передбачуваної, зваженої поведінки, або основною причиною нерационального, неадекватного, агресивного, часто непередбачуваного, а іноді і трагічного поведіння людини.

Як відомо, одним з основних процесів, що визначають розвиток самокерованої системи, є цілепокладання. Через мету прогнозується майбутнє, до якого прагне людина. Як і будь-який прогноз, мета, будучи спрямованою на майбутнє, разом з тим обумовлена минулим. Мета завжди виникає на основі вже досягнутого в минулому рівня оволодіння певною діяльністю і пов'язана з певною культурою використання часу життя.

З боку соціальної ситуації розвитку, і з боку психофізіологічного розвитку, період військово-професійного становлення є найбільш сензитивним для появи суб'єктивної організації часу життя військовослужбовця.

Суб'єктивна організація часу життя багато в чому визначається особливостями суб'єктивної картини життєвого шляху особистості, а також здатністю людини до самоврядування, що підкреслює актуальність даної тематики.

Специфічні характеристики суб'єктивної картини життєвого шляху військовослужбовців, що відрізняються різним рівнем самоврядування, дозволяють прогнозувати трансформацію розвитку особистості військових в найближчому майбутньому.

УДК 159.955

Соболева С.М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба; **Гелуненко В.О.**, солдат, курсант Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

КРИТИЧНЕ ІННОВАЦІЙНЕ МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КОМАНДИРА ПІДРОЗДІЛУ

Реформування Збройних Сил України, запровадження інноваційних підходів та технологій у розвитку збройних сил та оборонної промисловості, захист суверенітету та відновлення територіальної цілісності країни потребує підвищення рівня професіоналізму та відповідальності військовослужбовців. Сучасна армія висуває нові вимоги до формування кадрів та потребує високоінтелектуальних, творчих офіцерів, з високим рівнем професійної компетентності, які дбають про бойову готовність та морально-психологічний стан особового складу, його готовність до виконання завдань за призначенням.

Професійна компетентність уявляє собою сукупність професійних, соціально значущих та особистісних якостей, важливими складовими яких є критичність та інноваційність мислення. Формування такого типу мислення актуалізується особливістю професійної діяльності військового, що характеризується наявністю нестандартних, небезпечних ситуацій, обмеженістю часу для розпізнання інформації та прийняття рішень, станом високої інтелектуальної напруги та постійної готовності до максимально продуктивної праці. Це вимагає від офіцера здатності до критичного інноваційного мислення, що передбачає точність, конкретність, неупередженість, зваженість, логічність у формулюванні висновків; оперативність і доцільність реагування на зміни в системі військово-службових відносин та т. ін.

Проблема критичного мислення, зокрема військовослужбовців, висвітлювалася в працях вітчизняних та зарубіжних вчених (І. Єфремов, Л. Коберський, В. Кожевников, В. Конаржевська, О. Марченко, І. Пасічник, О. Пометун, Б. Рассел, О. Хміляр та ін.). Чимало досліджень присвячено питанням сутності та формування інноваційного мислення (О. Понамарьов, А. Харченко, Й. Шумпетер та ін.).

Критичне мислення командира підрозділу ми розглядаємо як особливий вид розумової діяльності, спрямований на: вироблення стратегій прийняття рішень у проблемних ситуаціях на основі здобуття і опрацювання інформації; здійснення рефлексивних дій (аналізу, контролю, оцінки) стосовно певного об'єкта чи явища; виважений аналіз різних думок і поглядів, виявлення власної позиції, об'єктивне оцінювання результатів своєї діяльності та підлеглих.

Властивостями офіцера з критичним мисленням є: готовність до планування та пошуку компромісних рішень; гнучкість; наполегливість; здатність виправляти власні помилки; самоусвідомлення.

Невід'ємною складовою критичного мислення є його інноваційність. Інноваційне мислення – мислення, спрямоване на забезпечення інноваційної діяльності, що здійснюється на когнітивному й інструментальному рівнях та характеризується як творче, науково-теоретичне, соціально позитивне (гуманне), конструктивне, перетворююче, практичне (прагматичне). Інноваційне мислення являє собою розумний компроміс двох типів мислення (логічного та творчого). Творче мислення використовуються для генерації нестандартних ідей та рішень професійних завдань шляхом підключення уяви, що потім класифікуються, проходять відбір, організуються і перевіряються за допомогою раціонального і логічного мислення.

Отже, критичне інноваційне мислення активізує приховані можливості, дозволяє краще адаптуватися до змін, запобігати помилок у своїй діяльності.

УДК 355.415.6

Стаднік А.В., кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри військової підготовки Харківського національного університету внутрішніх справ;
Ващенко В.І., заступник директора з навчально-виховної роботи Харківської гімназії № 152

ПАТОГЕНЕТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ПСИХІЧНИХ РОЗЛАДІВ СЕРЕД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ ООС

Сьогодні тривають бойові дії на сході України. Кожен учасник антитерористичної операції перебуває під сильним психологічним навантаженням і досить багато з них мають психологічні проблеми. Тому дослідження особливостей формування психічних розладів серед військовослужбовців є актуальним.

Проведені сучасні дослідження українських фахівців свідчать, що основними психопатогенетичними факторами впливу на військовослужбовців є:

- психічні та фізичні перевантаження;
- соматичні хвороби (частіше за все – бойова соматична травма/поранення);
- гострий психічний стрес;
- відтерміновані психогенні фактори (отримані в результаті поранень косметичні дефекти, хірургічні втручання, інвалідність, тощо).

Це запускає порочне коло соматичних та психічних порушень у військовослужбовців, які брали участь у бойових діях.

Психічні перевантаження призводять до зниження адаптаційних ресурсів

організму людини, погіршення динаміки протікання та хронізації соматичних хвороб, інвалідизації.

Бойова кульова (осколкова) травма та соматичні захворювання призводять до психічного дистресу, зниження психічних адаптаційних ресурсів організму людини, формуванню гострих психічних (в першу чергу невротичних) розладів.

Гострий психічний дистрес призводить до зниження психічних і фізичних адаптаційних ресурсів організму людини, збільшує ризик нової соматичної хвороби або поранення, призводить до хронізації посттравматичних невротичних розладів.

Відтермінований психогенний фактор призводить до внутрішньо особистісного і міжособистісного конфлікту, вегетативно-судинних та ендокринних порушень, формування соматоформних розладів та хронізації соматичних хвороб.

Основними патогенетичними механізмами впливу отриманої бойової соматичної травми на психічний стан, на нашу думку, є:

безпосередній вплив поранення на функціонування головного мозку, який в подальшому призводить до психічних порушень;

– хронічні больові відчуття, що провокують емоційно-вольові порушення з подальшою їх когнітивною переробкою;

– тривале медикаментозне лікування, що сприяє дестабілізації емоційно-вольової сфери;

– негативна оцінка важкості свого фізичного стану (рани, шрами, що унеможливають реалізацію наявних раніше планів) призводить до формування і хронізації посттравматичних невротичних розладів.

Все це в кінцевому рахунку призводить до порушення мотиваційної сфери, зміни соціальної поведінки у напрямку відмови від спілкування, працевлаштування, орієнтацією на хворобу і пільги, прогресуючої соціальної дезадаптації та погіршенню якості життя.

Тому успішне лікування та психічна адаптація цих військовослужбовців потребує проведення з ними не окремих медичних та психотерапевтичних заходів, а цілої системи медико-психологічної допомоги та реабілітації.

УДК355.318.:355.433.4:316.776.23

Товма І.М., старший офіцер відділення забезпечення миротворчої діяльності військової частини 2260 Національної гвардії України, майор

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ОЦІНЮВАННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ УМОВ ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Аналіз наукових джерел та досвід виконання службово-бойових завдань силами Національної гвардії України дозволив визначити: сутність і зміст

*Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення
службово-бойової діяльності*

поняття суспільно-політичні умови виконання службово-бойових завдань; основні методологічні принципи, на яких повинна будуватися оцінка суспільно-політичних умов виконання службово-бойових завдань.

Суспільно-політичні умови виконання службово-бойових завдань – це група обставин, що впливають на виконання службово-бойових завдань (у кращу або гіршу сторону) із загальної військово-політичної точки зору. До основних методологічних принципів, на основі яких, будується оцінювання суспільно-політичних умов виконання службово-бойових завдань можливо віднести такі: об'єктивності і реалістичності підходу; науковості, теоретичної обґрунтованості оцінок і суджень; конкретно-історичного підходу; єдності морально-психологічного і військового аналізу.

Потреба використання визначених принципів при здійсненні оцінювання суспільно-політичних умов виконання службово-бойових завдань полягає у наступному:

– принцип об'єктивності і реалістичності підходу застерігає нас від дій із задалегідь заданої схеми, від підгонки висновків, щодо умов виконання СБЗ до суб'єктивної точки зору. Цей принцип не дозволяє видавати бажане за дійсне, не допускає здійснити переоцінку стану своїх сил і недооцінку морального стану противника, його психологічної готовності до службово-бойових дій і прагнення до перемоги;

– наступний принцип – науковість, теоретична обґрунтованість оцінок і суджень. Даний принцип не дозволяє користуватися похідними критеріями, діяти приблизно. Він потребує необхідності застосовування науково обґрунтованої аргументації, аргументування усіх суджень, які повинні підтверджуватись системою теоретично і практично перевірених методів, методик, критеріїв і показників;

– враховуючи те, що суспільно-політичні умови виконання службово-бойових завдань рухливі й мінливі, необхідно застосовувати для їх оцінювання принцип конкретно-історичного підходу. Даний принцип потребує врахувати зміни в громадському житті різних регіонів держави, стосунки між ними та історичний розвиток на протязі значного періоду.

– принцип єдності морально-психологічного і військового аналізу є конкретизацією принципу усебічного і комплексного підходу. Він націлює на те, що за матеріальними проявами військової справи необхідно бачити моральну складову, глибоко і повно вивчати, враховувати в роботі з людьми характер і цілі майбутніх службово-бойових, бойових дій, які способи виконання службово-бойових завдань застосовуватимуться, як вони позначаються на психіці і свідомості воїнів, який моральний вплив буде здійснено на військовослужбовців.

Організація всебічної оцінки суспільно-політичних умов виконання службово-бойових завдань складається з основних етапів роботи посадових осіб – діагностичного і аналітичного, які завершуються підготовкою пропозицій

**Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення
службово-бойової діяльності**

командиру по організації морально-психологічного забезпечення виконання службово-бойових, бойових завдань.

Змістовно ці етапи можна представити наступним чином. Діагностичний етап припускає збір, добування, узагальнення, систематизацію, опис і класифікацію даних умови виконання службово-бойових завдань.

Основними джерелами отримання інформації про суспільно-політичні умови виконання службово-бойових завдань є:

- інформація штабів, інших органів військового управління (розвідки, інформаційні бюлетені, збірки, прес-бюлетені т. д.);
- донесення і доповіді взаємодіючих органів по роботі з особовим складом (приданих, підтримуючих, сусідніх, вищестоящих);
- засоби масової інформації (преса, телебачення, радіо, електронні);
- державні і місцеві органи влади;
- громадські і політичні організації;
- документи, захоплені у супротивника (у тому числі в результаті спеціального пошуку);
- протоколи допитів затриманих осіб;
- свідчення місцевих жителів і т.д.

Аналітичний етап включає аналіз наявних даних, підготовку висновків і пропозицій командирові для прийняття адекватного до ситуації рішення на службово-бойові дії, спеціальну операцію. Ця робота повинна здійснюватися у межах загальної оцінки обстановки, але є її самостійною частиною.

УДК 159.9

Товма М.І., кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри військово-соціального та психологічного забезпечення Національної академії Національної гвардії України

ОПТИМІЗАЦІЯ НАВИЧОК СПІЛКУВАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ СЛУЖБИ

У вітчизняній психології приймається ідея єдності спілкування та діяльності. Такий висновок логічно випливає з розуміння спілкування як реальності людських відносин, який припускає, що будь-які форми спілкування є специфічними формами сумісної діяльності: люди не просто «спілкуються» в процесі виконання ними різних функцій, а вони завжди спілкуються в певній діяльності з приводу неї. Спілкується завжди тільки ділова людина: її діяльність завжди перехрещується з діяльністю інших людей. Більше того, спілкування за допомогою діяльності не просто організується, а саме збагачується, в ній виникають нові зв'язки та

Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності

відносини між людьми.

Спілкування охоплює та відображає двосторонній або багатоплановий процес розвитку контактів між людьми, який породжується потребами спільної діяльності. Як суб'єкт – об'єкт – суб'єктна взаємодія спрямована на розв'язання спільного завдання, так і спілкування з необхідністю включає обмін інформацією між людьми, їхнє взаємне сприйняття та розуміння, взаємовплив один на одного в процесі виконання завдань служби.

Службові відносини військовослужбовців можна побачити в процесі їх взаємодії під час розв'язання службових завдань: навчальних, господарських, бойових. Ці відносини являють собою закріплені статутами правила поведінки військовослужбовців. І якщо реальні взаємовідносини відповідають вимогам військових статутів, їх називають статутними. В протилежному випадку – нестатутними.

Одним з найважливіших шляхів розв'язання цієї багатогранної проблеми є пошук способів, правил оптимізації спілкування в підрозділі. Необхідність в оптимізації комунікативної поведінки військовослужбовців виникає в тих випадках, коли виникає самозаспокоєність, зниження мотивації за тривалого занепаду в активності підрозділу, коли важливий пошук додаткових резервів активізації підрозділу для подолання конфліктів.

Якщо звернутися до досвіду добре відпрацьованих, ефективно діючих груп в умовах високозначущої діяльності, зокрема у військових колективах, в найбільш узагальненому вигляді задачі оптимізації спілкування в підрозділі містять:

- попередження (або зняття) надмірно агресивної поведінки лідерів та сублідерів відносно переважних низькостатусних військовослужбовців;
- цілеспрямовану ситуацію термінового «послабленого» охоронного режиму спілкування для найбільш нестійких і легковразливих членів колективу;
- активізацію спілкування із авторитетними (найбільш підготовленими) військовослужбовцями та зменшення ймовірності конфліктів між ними.

Для оптимізації спілкування військовослужбовців, які безпосередньо взаємодіють, можуть бути застосовані три основні підходи:

- 1) реорганізація структури групи (змінення складу, перегрупування та перестановки військовослужбовців у різних сполученнях);
- 2) цілеспрямована реконструкція завдань (оперативна властивість виконуваних дій, умов взаємодії тощо);
- 3) безпосередня регламентація характеру взаємодії військовослужбовців з метою їх термінової взаємної адаптації.

У загальному вигляді оптимізація спілкування військовослужбовців через організацію їх сумісної діяльності здійснюється шляхом:

- виділення ситуацій, які сприяють, стимулюють або навпаки блокують,

погіршують, навіть виключають ті чи інші форми взаємних впливів;

– виключення небажаних (невизначених, конфліктогенних) форм предметно-практичної взаємодії військовослужбовців;

– практикування нових форм взаємодії з орієнтуванням на реальні ресурси військовослужбовців або утворення умов для найбільш повного прояву набутих умінь або компенсації відсутніх.

В процесі спілкування можуть бути застосовані такі способи впливу на групу (колектив): зараження, навіювання, переконання, інформування та наслідування.

Отже, спілкування – це процес налагодження контактів між людьми, який дає змогу змінити перебіг спільної діяльності за рахунок погодження індивідуальних дій, розподілу функцій або здійснити цілеспрямований вплив на формування окремих осіб. Тому спілкування породжує такі феномени, як сприйняття і зрозуміння людьми одне одного; лідерство і керівництво; згуртованість і конфліктність; стосунки і настанови та ін.

УДК 159.9

Товма М.І., кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри військово-соціального та психологічного забезпечення Національної академії Національної гвардії України; **Васильків А.І.**, слухач 768 навчальної групи оперативного-тактичного факультету Національної академії Національної гвардії України, капітан

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ В ЗОНІ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ

Надиктовані сучасністю правила ведення гібридної війни змушують вітчизняні військові формування, у тому числі і Національну гвардію України, бути готовими не тільки протистояти ворогові за допомогою озброєння та військової майстерності, а й в умовах безперервної напруги мати можливість взаємодіяти з органами державної влади, міжнародними та вітчизняними громадськими організаціями та представництвами іноземних держав з питань цивільно-військового співробітництва.

Досвід антитерористичної операції на Сході України показав, що в сучасних умовах необхідно обов'язково враховувати соціальні, політичні, культурні, релігійні, економічні та гуманітарні фактори під час планування та проведення військових операцій.

*Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення
службово-бойової діяльності*

У квітні 2017 р. командувачем Національної гвардії України було прийнято рішення щодо створення у складі відділу інформаційної підтримки іміджево-видавничого центру НГУ групи цивільно-військового співробітництва (ЦВС).

ЦВС – новий напрямок в лавах НГУ, і він потребує активної фази співпраці між військовим та цивільним населенням, як в пунктах постійної дислокації так і в районах проведення операції об'єднаних сил (ООС). Зокрема, вивчення потреб населення, які знаходяться у зоні проведення ООС, тобто надання їм гуманітарної та психологічної підтримки. Підрозділи ЦВС мають орієнтуватися у суспільно – політичних обставинах по зоні відповідальності свого військового формування.

Виходячи із завдань, які стоять перед групою ЦВС ГУ НГУ, та специфіки завдань, які виконують формування НГУ у зоні проведення ООС, можна внести пропозиції щодо створення системи ЦВС у формуваннях НГУ та визначити чинники, які впливатимуть на організацію всебічного забезпечення центрів ЦВС у разі їх розгортання.

У Національній гвардії України немає ресурсів для створення системи ЦВС, подібної до тих, що є у НАТО та ЗС України з відповідними організаційно-штатними елементами. Також необхідно врахувати, що в цей час у НГУ немає потреби використовувати підрозділи ЦВС поза межами зони проведення ООС.

На сучасному етапі реформування НГУ у розрізі перспективи створення структурних підрозділів ЦВС доцільно було б розмістити на постійній основі центри ЦВС у кожному із секторів зони проведення ООС, з їх підпорядкуванням службі ЦВС ГУ НГУ та зв'язками взаємодії з питань забезпечення ЦВС із кожним ТрУ. Такі центри, розташовані у секторах на постійній основі, знатимуть обстановку на місцях значно краще, ніж спеціалісти ЦВС, що прибували б у новий для себе район виконання завдань за призначенням.

Як результат впровадження постійних центрів ЦВС сприятиме, значному підвищенню довіри цивільного населення до НГУ, як інститут держави, дозволить мінімізувати вплив наслідків бойових дій на цивільне населення у районі проведення ООС, сприятиме формуванню позитивної громадської думки щодо діяльності військових формувань у районах дислокації військових частин та підрозділів угруповань військ, розширить можливості щодо протидії негативному інформаційному впливу противника на населення держави та полегшить виконання службово-бойових завдань у після-конфліктний період.

УДК 159.9

Товма М.І., кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри військово-соціального та психологічного забезпечення Національної академії Національної гвардії України; **Соля В.Є.**, слухач 768 навчальної групи оперативно-тактичного факультету Національної академії Національної гвардії України, майор

**ВПЛИВ ЧИННИКІВ НА МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ
УКРАЇНИ З КОНВОЮВАННЯ, ЕКСТРАДИЦІЇ ТА ОХОРОНИ
ПІДСУДНИХ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ
ЗАВДАНЬ**

Умови виконання службових-бойових завдань (СБЗ) військовослужбовцями підрозділів Національної гвардії України (НГУ) з конвоювання, екстрадиції та охорони підсудних (КЕОП) характеризуються негативним впливом на морально-психологічний стан (МПС) особового складу несприятливих, дискомфортних і загроджуючих чинників, які зумовлюють в них виникнення стресу. Військовослужбовці зазнають не тільки фізичної загрози (особистому здоров'ю та життю), а і ризику виникнення різних психічних розладів, негативних реакцій та станів. Вони проявляються при взаємодії з контингентом засуджених, в умовах несприятливого психологічного клімату. Також службово-бойова діяльність військовослужбовців підрозділів з КЕОП ускладнюється ще й частим виникненням екстремальних ситуацій, пов'язаних з ризиком для життя та здоров'я. Останнім часом все це стає безпосередньою причиною різних порушень СБД, значного зниження або втрати працездатності, порушень дисципліни, виникнення девіантної поведінки та інших негативних явищ.

Невід'ємною складовою безпеки людини є морально-психологічна складова, яку вивчають чимало дослідників, здійснюючи спробу з різних позицій описати умови формування й розвитку професійної здатності людини, виявити основні фактори, які позитивно або негативно впливають на неї.

Психологічні чинники, які позитивно впливають на МПС військовослужбовця та якість виконання СБЗ: потреба в досягненні соціального престижу й поваги з боку інших, можливість найбільш повної самореалізації в СБД, прагнення до просування по службі, впевненість та зібраність при виконанні завдання, піднесення, вольова активність та психологічна готовність до СБД, задоволення від процесу та результатів діяльності, відповідальність за виконання соціально необхідної функції, високий рівень матеріального забезпечення.

Психологічні чинники, які негативно впливають на МПС військовослужбовця та якість виконання СБЗ: професійний стрес, страх, вітальна небезпека, фізичний

та психологічний дискомфорт, фізична та психологічна перевтома, тривалість виконання СБЗ, різкі та раптові зміни умов служби, міжособистісні конфлікти.

Таким чином збереження особистої та психологічної безпеки особового складу, підтримання на належному рівні МПС є основним завданням керівників усіх ланок управління.

УДК. 378.14-057.875

Тробюк Н.Ю., викладач кафедри психології та педагогіки гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, старший лейтенант

ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ У ФОРМУВАННІ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Військовослужбовці Національної гвардії України у будь-яких умовах постійно виконують службово-бойові завдання у безпосередньому контакті з цивільним населенням та іншими військовими формуваннями, що вимагає від них специфічних вмінь комунікації та відповідної взаємодії. Серед чинників, які суттєво впливають на успішне виконання службово-бойової діяльності офіцерів Національної гвардії, вагому роль відведено толерантності як регулятору взаємостосунків між членами військового підрозділу та цивільним населенням. Горянська А. досліджуючи толерантність як світоглядну цінність і моральну якість особистості припускає, що вона активізується у юнацькому віці (особливо друга фаза – 17–22 роки) який є сензитивним періодом для розвитку толерантної свідомості, моральної рефлексії, становлення універсальних методів орієнтацій у складному, різноманітному, суперечливому світі.

Враховуючи, що у вищих військових закладах вчать діти юнацького віку, на нашу думку, досить актуальною є необхідність у процесі вивчення військово-спеціальних дисциплін пошуку реалізації формування вмінь, що сприяють особистісному розвитку, установленню взаєморозуміння між військовослужбовцями та цивільним населенням, у тому числі і толерантності.

Підвищити якість професійної підготовки військовослужбовців можна, на нашу думку, за умови використання тренінгових технологій. У якості засобу цілеспрямованого формування толерантності ми обрали соціально-психологічний тренінг.

Взагалі філософія освіти розглядає тренінг як ефективну технологію активного навчання, в процесі якої швидко формуються професійні якості особистості, де вона швидко адаптується до нового середовища діяльності, при

цьому розвивається активна міжособистісна комунікація, реалізуються вимоги суспільства і держави до неї.

Ми пропонуємо застосовувати тренінг, який буде впливати на розвиток толерантності майбутніх офіцерів Національної гвардії України у рамках дисципліни “Психологія екстремальної діяльності”. Метою проведення тренінгу було закріпити знання майбутніх офіцерів про компоненти толерантності, навчити їх розуміння і поваги до їхньої діяльності, вміння толерантного спілкування, показати значущість толерантної поведінки під час взаємодії з іншими, формувати навички, безконфліктної взаємодії, витримки, самовладання, здатності тривалий час терпіти несприятливі впливи.

До тренінгу включенні вправи метою яких була:

- психодіагностика та оцінка особистої толерантності;
- розвиток почуття взаєморозуміння між учасниками процесу;
- розвиток соціальної перцепції;
- розвиток уміння толерантно (не агресивно) виражати свої негативні почуття.

Запропонований тренінг не в змозі вирішити усі завдання, пов’язані з формуванням умінь які надають можливість впевнено і безконфліктно виконувати завдання, що стоять перед Національною гвардією України, однак може допомогти військовослужбовцям НГУ вміло регулювати свою взаємодію з середовищем діяльності. Подальшою перспективою наших досліджень ми вбачаємо у створенні і впровадженні в освітній процес Національної академії Національної гвардії інтегрованого курсу “Толерантність у діяльності офіцера Національної гвардії”.

УДК 355.3.39

Фалько С.А., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціально гуманітарних дисциплін Національна академія Національної гвардії України;
Панфілов О.Ю., доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКЛАДАННЯ ВОЄННО-ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН В НАЦІОНАЛЬНІЙ АКАДЕМІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Сучасний офіцерський корпус – це професійна спільність, а сучасний військовий офіцер – професійна людина. Володіння знаннями воєнної історії сприяє формуванню професійних здібностей сучасного офіцера. Воєнна історія завжди була невід’ємною частиною освітнього процесу у вищих військових

Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності

навчальних закладах України. Виклики сьогодення вимагають нових підходів до опанування цієї складної навчальної дисципліни. Якщо майбутнього офіцера цікавить походження своєї професії, якщо освоєння інформації з воєнної історії перетворюється у своєрідний культ виключно правильно вибраного шляху і підкріплено самостійним опануванням книжкового, відео-, аудіоматеріалу з воєнно-історичної тематики, то шлях розвиває курсанта за певними професійними якостями.

Патріотизм українського офіцера не може ґрунтуватися виключно на законах та зобов'язаннях. Роль опанування складних тем воєнної історії – найважливіше завдання курсанта Національної академії Національної гвардії України. Фундамент становлення справжнього патріотизму – знання тем історії війська України та історії воєнного мистецтва. Ці знання – криниця мудрості еліти офіцерського корпусу будь-якої країни.

До проблем стану воєнно-історичної науки в Україні в різні періоди її історії неодноразово зверталися вітчизняні військові дослідники. Наша мета полягає у пошуку нових підходів до опанування воєнно-історичних дисциплін в Академії, розвитку професійної свідомості майбутніх офіцерів шляхом засвоєння воєнно-історичних прикладів та розуміння ролі особистості в організації дій за призначенням; у висвітленні сутності такого підходу до прогнозування успішності стабілізаційних (антиповстанських) дій, що базується на виявленні співвідношення різних груп чинників, які запропоновано розглядати з позиції історичних аналогій.

Під час відпрацювання матеріалів з воєнної історії основний акцент робиться на зміні характеру бойових дій у міру соціального політичного, економічного і техніко-технологічного розвитку держав. У центрі аналізу знаходяться причинно-наслідкові зв'язки, взаємозв'язок подій, оскільки війни розгортаються в часі, велика увага також приділяється оперативним аспектам та питанням тилового забезпечення, як вони відображені у воєнній історії, а також ролі суспільства у війні. Також розглядається внесок окремих теоретиків.

Курсант повинен знати основні праці теоретиків, аналізувати їх головні ідеї та вивчати вплив цих ідей на військові питання. Завдяки такій роботі кожен курсант має дійти власних висновків стосовно основних проблем ведення війни і фундаментального характеру війн, наприклад, про співвідношення достоїнств наступу та оборони або про співвідношення матеріальних та моральних чинників.

В нашому навчальному закладі потрібно збільшити обсяг матеріалу, присвяченого сучасному досвіду війн кінця XX – початку XXI ст. Виділивши приклади боротьби за міста, звернути увагу на роль останніх технологій в організації бойових дій тощо.

Доцільним для викладачів закладу є підтримання активного наукового зв'язку із структурними підрозділами Збройних сил України з питань вивчення воєнно-

історичного досвіду з метою поліпшення ефективності воєнно-історичної роботи у НА НГУ, як це роблять у країнах НАТО.

Під час вивчення сучасної ситуації в зоні ООС потрібно системно підтримувати інтерес тих, хто навчається, до аналітичної роботи стосовно дій українського війська з метою формування професіонала-патріота, впевненого в силі Національної гвардії та Збройних Сил України.

Треба організувати планову, системну роботу з вивчення воєнно-історичних подій під час проведення виховних заходів з інформування особового складу, створити своєрідний культ вивчення досвіду світової воєнної історії та історії військової справи в Україні.

УДК 159.9

Шевченко В.В., старший викладач кафедри психології та педагогіки Національної академії Національної гвардії України

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНІ ВИМОГИ ДО ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

З'ясування особливостей професійної діяльності й узагальнення професійно-особистісних вимог, які висувуються цією діяльністю до офіцерів Національної гвардії України, є необхідними для коректного й об'єктивного визначення сутності, структури та характеристики змісту професійної компетентності майбутніх офіцерів.

На основі всього вище сказаного пропонуємо розглянути психологічні особливості службово-бойової діяльності Національної гвардії України. Для цього нам спочатку потрібно визначити, що ж таке службово-бойова діяльність. Будь-яка професійна діяльність пред'являє до людини певні вимоги і накладає своєрідний відбиток на його особистість і весь спосіб життя. І для того, щоб визначити, якими особистісними якостями, що зумовлюють ефективність службово-бойової діяльності, повинен володіти військовослужбовець Національної гвардії України, необхідно піддати психологічному аналізу саму цю діяльність, виявити її специфічні особливості, розкрити її структуру. З'ясування закономірностей службово-бойової діяльності дозволяє не тільки вивчити її, але і розробити систему організаційних заходів, спрямованих на її вдосконалення. Психологічні особливості діяльності військовослужбовців Національної гвардії України на даний час досить докладно досліджені в екстремальній і військової психології.

У службово-бойовій діяльності військовослужбовців Національної гвардії

України можна виділити наступні основні елементи: пізнавальну діяльність, конструктивну, організаторську і комунікативну. Зрозуміло, що в реальній діяльності військовослужбовців кожен з цих структурних компонентів не зустрічається в чистому вигляді: всі вони функціонують в органічній єдності.

Пізнавальна діяльність. Важко переоцінити її значення для всієї діяльності військовослужбовця. Без здійснення пізнавальної діяльності неможливо досягти жодної мети в управлінні підрозділом, без пізнання не може реалізуватися діяльність в цілому, жоден із зазначених вище її компонентів.

Конструктивна діяльність. Під нею розуміється розумова діяльність, спрямована на планування дій по вихованню, управлінню особовим складом.

Організаторська діяльність. Вона має на меті забезпечення оптимальних умов для здійснення всіх інших видів професійної діяльності військовослужбовця. Її змістом є управління процесами попередження злочинів, обліку і контролю, підтримки взаємодії між учасниками цих процесів. Вона складається як з передачі та обміну інформацією, так і організації дій інших осіб, які мають за родом своїх обов'язків виконувати вказівки військовослужбовця.

Комунікативна діяльність. Як зазначалося вище, службово-бойова діяльність військовослужбовця вирізняється широкою комунікативністю. Його комунікативна діяльність полягає в отриманні необхідної інформації за допомогою спілкування, тобто безпосереднього мовного контакту з оточуючими з метою вирішення практичних службово-бойових завдань.

Отже, дані якості не притаманні людині від початку. Їх формування та розвиток – тривалий і кропіткий процес, але це є необхідною умовою професійного становлення військовослужбовця Національної гвардії України.

УДК 159.9.075

Юр'єва Н.В., кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України Національної академії Національної гвардії України; **Морозова Л.В.**, старший викладач кафедри психології та педагогіки гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України

МОТИВАЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЖІНКАМИ

Професійна мотивація – це дія конкретних спонукань, які зумовлюють вибір професії та тривале виконання обов'язків, пов'язаних з цією професією.

Професійна мотивація формується під впливом чинників навколишньої дійсності. Вона є тим засобом, який здійснює професійний розвиток

Секція 4. Актуальні проблеми морально-психологічного забезпечення службово-бойової діяльності

особистості, її професіоналізацію. Особливості професійної мотивації можуть виражатися відносно до своїх службових обов'язків, військового боргу, до начальників, співслужбовців, у характері діяльності й наполегливості в досягненні суспільних й особисто-значимих професійних цілей.

Мотиваційні детермінанти (мотиватори) – фактори, які приймають участь у мотиваційному процесі та обусловлюють прийняття рішень.

Мотивація, будучи системообразуючим елементом структури діяльності, породжує складну систему зв'язків між мотиваційними характеристиками особистості військовослужбовця-жінки й показниками ефективності її професійної діяльності, проявів професійної творчості. Як ієрархізована система, мотивація професійної діяльності військовослужбовця-жінки припускає, що складові її елементи взаємозалежні між собою й взаємообумовлені, виступають у нерозривній єдності та перебувають в певній ієрархії, де одні утворення можуть займати провідне положення, а інші – підлегле. Так, наприклад, згідно результатів наукових досліджень співробітників наукового центру НА НГУ низький рівень військово-професійної мотивації негативно впливає на ефективність виконання службово-бойової діяльності військовослужбовцями-жінками. Ієрархія детермінуючих мотивів вибору професії у даної категорії військовослужбовців виглядає таким чином: мотиви, які пов'язані з об'єктивними соціально заданими цілями і змістом професії; мотиви, які пов'язані з особистісним удосконаленням; мотиви, які пов'язані із зовнішнім престижем професії і матеріальним благополуччям; мотиви, які пов'язані з прагненням компенсувати характерологічні недоліки. У супереч застарілим стереотипам, мотиви, які пов'язані з романтичною привабливістю професії виявилися не настільки значущими для військовослужбовців-жінок.

Мотиваційні детермінанти для військовослужбовців-жінок сьогодення, обусловлені необхідністю забезпечувати родину, прагненням професійно самореалізуватися, доказуючи серйозність своїх намірів щодо професійного вибору та набуттям маскуліних рис, які необхідні для відчуття захищеності у сучасному українському суспільстві.

Аналіз підходів до вивчення проблеми мотивації професійної діяльності, її сутності, структурно-динамічних характеристик, співвідношення складових професійної мотивації при переході від одного етапу професійного становлення жінки-фахівця до іншого, розгляд особливостей професійної мотивації, зміна рівня значимості окремих мотиваційних утворень у загальній структурі мотивації професійної діяльності військовослужбовця-жінки – все це необхідно враховувати при визначенні рівня готовності військовослужбовця-жінки до виконання службово-бойової діяльності. На теперішній час вивчення структури, типології мотиваційно-вольової сфери військовослужбовців та наявних зв'язків з ефективністю їх службово-бойової діяльності надасть

можливість удосконалити психодіагностичний інструментарій для відбору кандидатів на військову службу в Національну гвардію України.

УДК 159.923:351.746.1(043.3)

Якимчук А.В., кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри прикордонної служби Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, підполковник

ВІДНОВЛЕННЯ ОСОБИСТІСНОГО РЕСУРСУ ПРИКОРДОННИКІВ-КОМБАТАНТІВ НА ЕТАПІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДЕКОМПРЕСІЇ

Проблема відновлення особистісного ресурсу військовослужбовців Державної прикордонної служби України в умовах сьогодення обумовлена складною військово-політичною ситуацією у країні, через що професійна діяльність прикордонників на Сході України здійснюється у вкрай екстремальних умовах.

Відсутність концептуального бачення системного характеру заходів психологічної допомоги для відновлення особистісного ресурсу прикордонників-комбатантів після їхньої участі у бойових діях.

Психологічна стійкість прикордонника-комбатанта на етапі психологічної декомпресії забезпечується такими внутрішньо особистісними ресурсами як індивідуально-психологічні особливості особистості, а також копінг-стратегіями, що орієнтовані на самоконтроль поведінки і вирішення особистісних проблем. Своєчасне відновлення психологічної стійкості прикордонників-комбатантів на етапі психологічної декомпресії можливе за умови застосування комплексної системи заходів вторинної психологічної допомоги, об'єднаних єдиним задумом.

Сучасні бойові зіткнення на державному кордоні характеризуються високою інтенсивністю, напруженістю, швидкоплинністю і надзвичайно широким спектром бойових стрес-чинників. Бойове виснаження прикордонників призводить до зниження ефективності виконання ними завдань в умовах Операції Об'єднаних Сил, а також впливає на їхнє психічне здоров'я, викликаючи тривогу, агресію, страх, паніку, невпевненість у собі тощо, через що виникає потреба у відновленні їхнього психологічного ресурсу.

Набули подальшого розвитку: змістовне наповнення поняття «відновлення особистісного ресурсу прикордонників-комбатантів на етапі психологічної декомпресії»; комплекс психологічних засобів його діагностики і відновлення у прикордонників після їхньої участі у бойових діях у короткостроковій і середньостроковій перспективі.

З М І С Т

Бабак С.А., Ващенко В.І. МІСЦЕ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ В СУЧАСНОМУ СВІТОВОМУ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОМУ ПРОЦЕСІ.....	4
Бєлай С.В., Керницький О.М. ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НГУ: КОНЦЕПЦІЯ, ПОКАЗАННЯ, ДОСВІД.....	6
Васильковський О.Т., Данильченко О.А., Квіткін П.В. МЕХАНІЗМ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ ТА ЗБРОЙНИМИ СИЛАМИ УКРАЇНИ	8
Васильченко Р.В., Гегечкорі О.В., Дятлова І.В. ПРІОРИТЕТИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНОЇ КУЛЬТУРИ	9
Васищев В.С. ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ВІЙСЬКОВОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	11
Ващенко І.В., Ващенко Є.І. ШЛЯХИ СТВОРЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОЇ МОДЕЛІ ВПЛИВУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ВОЄННУ ОРГАНІЗАЦІЮ (СЕКТОР БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ) ДЕРЖАВИ.....	13
Волошко С.А. ЧИННИКИ ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ З КОНВОЮВАННЯ, ЕКСТРАДИЦІЇ ТА ОХОРОНИ ПІДСУДНИХ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ.....	15
Воробйова І.В. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ НГУ У МЕШКАНЦІВ ХАРКІВЩИНИ.....	17
Ганаба С.О., Воробйов С.О., Ніконенко О.В. ПРАКТИКА ВЧУВАННЯ У АКСІОЛОГІЧНОМУ ВИМИРІ ДІАЛОГУ.....	18
Герман Л.В. ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ОСОБИ: ПОНЯТТЯ ТА ВРАХУВАННЯ ЙОГО ФАХІВЦЯМИ БЕЗПЕКОВОГО СЕКТОРУ.....	20
Давиденко М.О. ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ВІЙСЬКОВИХ СВЯЩЕНИКІВ У ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАННЯХ УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ	21
Демчишин В.С. ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ ТА ПІДТРИМАННЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ ПРИКОРДОННИКІВ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ.....	23
Загребельний О.В. ПРОФЕСІЙНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ І МИРОБУДІВНИЦТВО ПРАВОХОРОНЦІВ У ВИКЛИКАХ СЬОГОДЕННЯ	24
Іванова Н.Г. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	26

Ілляк О.О. РЕЗОНАНС ТРАВМАТИЧНОЇ АКУМУЛЯЦІЇ ТА СТЕРЕОТИП ТРАВМАТИЧНОГО ЗАМІЩЕННЯ ЯК ВНУТРІШНІ ЧИННИКИ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ТА ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ.....	27
Каплюченко О.П. ПОКАЗНИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ МОТИВАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НГУ ДО СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ.....	29
Кислий В.Д., Найдич О.М. СТРЕС У ВІЙСЬКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	30
Коваль В.О. ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦІВ БЕЗПЕКОВИХ ІНСТИТУЦІЙ	32
Колесніченко О.С., Куруч О.С. ВИЗНАЧЕННЯ ТИПІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-СУЇЦИДЕНТІВ, ЯКІ СКОЇЛИ САМОГУБСТВО У 2017-2019 РОКАХ.....	33
Колесніченко О.С., Мацегора Я.В. СПЕЦИФІКА ПРЕДМЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНА КОРУПЦІЇ В ПСИХОЛОГІЇ.....	35
Коновалов В.В., Бугай Ю.Р. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ В РАЙОНІ ПРОВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ.....	36
Кравченко О.В. ЕКСТРЕНА ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА КУРСАНТІВ ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МЕЖАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	38
Крапівіна Н.В. ОЦІНКА ДОСТОВІРНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ФАХІВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ... ..	39
Ларіонов С.О., Ларіонова І.Т. КРЕДИТНО-БОРГОВА ПОВЕДІНКА ПРАВООХОРОНЦІВ: ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА?.....	41
Лиман А.А. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РИЗИКУ, НЕБЕЗПЕКИ ТА ЗАГРОЗИ В СЛУЖБОВО-БОЙОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	43
Ліпатов І.І. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ МАРШУ.....	45
Луценко Б.В. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЯКОСТЕЙ ЛІДЕРА У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-КОМАНДИРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	47
Мельник Ю.Б. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СТИГМАТИЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ПРОБЛЕМА.....	48
Міршук О.Є. ПРИЙОМИ МОДЕЛЮВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ В ХОДІ ПІДГОТОВКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ДО ДІЙ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ.....	50

З М І С Т

Морозов О.М. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ПОСТТРАВМАТИЧНИМИ СТРЕСОВИМИ РОЗЛАДАМИ.....	51
Непіпенко Л.П. ФІЛОСОФСЬКІ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ПІДҐРУНТЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ТА ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНО-МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ КУРСАНТІВ І СТУДЕНТІВ	53
Олешко Д.О. ПСИХОЛОГІЧНІ СТАНИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ.....	54
Орел О.В. РЕЗУЛЬТАТ ТРЕНІНГУ ЯК ЕТАП ПЛАНУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ЗАХОДУ.....	56
Островерх А.М. ПРАВОВИЙ СВІТОГЛЯД ТА ЙОГО ПІДВИЩЕННЯ СИЛОВИМИ СТРУКТУРАМИ УКРАЇНИ.....	57
Паливода О.О. ПСИХОЛОГІЧНЕ СУПРОВОДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ФАХІВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ... ..	58
Пасічник В.І. Афанасенко В.С. ПРОБЛЕМИ ТА ЧИННИКИ, ЯКІ ВИЗНАЧАЮТЬ ПЕРСПЕКТИВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ УКРАЇНИ.....	60
Пашенко А.О. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕЛІНКВЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	62
Приходько І.І., Байда М.С. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІАГНОСТИКИ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ	64
Рютін В.В. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВО-СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	65
Салієнко О.О. КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ГРОМАДЯНИНА.....	66
Севрук І.І., Соколовська Ю.В., Чупрінова Н.Ю. ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У НОВІЙ ОСВІТНІЙ ПАРАДИГМІ ПІДГОТОВКИ ВИСОКОПРОФЕСІЙНОГО ОФІЦЕРСЬКОГО КОРПУСУ У ЗВВО.....	68
Семенов С.С., Громико О.В., Будур І.М. ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВІ ВІДНОСИНИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	70
Слурденко Д.О. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КОМПОНЕНТИ САМОВРЯДУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ....	71
Соболева С.М., Гелуненко В.О. КРИТИЧНЕ ІННОВАЦІЙНЕ МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КОМАНДИРА ПІДРОЗДІЛУ.....	73

З М І С Т

Стаднік А.В., Ващенко В.І. ПАТОГЕНЕТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ПСИХІЧНИХ РОЗЛАДІВ СЕРЕД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ ООС.....	74
Товма І.М. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ОЦІНЮВАННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ УМОВ ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ.....	75
Товма М.І. ОПТИМІЗАЦІЯ НАВИЧОК СПІЛКУВАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ СЛУЖБИ.....	77
Товма М.І., Васильків А.І. ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ В ЗОНІ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ.....	79
Товма М.І., Соя В.Є. ВПЛИВ ЧИННИКІВ НА МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ З КОНВОЮВАННЯ, ЕКСТРАДИЦІЇ ТА ОХОРОНИ ПІДСУДНИХ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ.....	81
Тробюк Н.Ю. ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ У ФОРМУВАННІ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	82
Фалько С.А., Панфілов О.Ю. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКЛАДАННЯ ВОЄННО-ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН В НАЦІОНАЛЬНІЙ АКАДЕМІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ....	83
Шевченко В.В. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНІ ВИМОГИ ДО ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	85
Юр'єва Н.В., Морозова Л.В. МОТИВАЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЖІНКАМИ.....	86
Якимчук А.В., ВІДНОВЛЕННЯ ОСОБИСТІСНОГО РЕСУРСУ ПРИКОРДОННИКІВ-КОМБАТАНТІВ НА ЕТАПІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДЕКОМПРЕСІЇ.....	88

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**“Службово-бойова діяльність
Національної гвардії України:
сучасний стан, проблеми та перспективи”**

Секція 4

Збірник тез доповідей

Відповідальний за випуск: *І.Є. Морозов*

Комп'ютерне складання і верстання: *С.О. Воробйов;
О.В. Ніконенко;
Ю.І. Купрієнко;
І.В. Грачова;
О.О. Єсінова;
Т.Р. Серенко*

Формат 60x84¹/₁₆. Ум. друк. арк. 3,49.
Тираж 50 прим. Зам. № 278

Видавець і виготовлювач Національної академії Національної гвардії України
майдан Захисників України, 3, м. Харків-1, 61001.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4794 від 24.11.2014 р.